

Доповідь

Автори: **Олеся Балян, Мар'яна Булгакова**
ЕДЦ «Правова аналітика»

Укладач: **Ілля Єременко**
ММГО «Екоклуб»

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА УРАНОВИХ ШАХТ

припинення діяльності, повноваження органів
державної влади, контроль та відповідальність

Дослідження виконано на замовлення Національного екологічного центру України.

З питаннями щодо дослідження просимо звертатися до ММГО «Екоклуб»,

Ілля Єременко, e-mail: illia@ecoclubrivne.org

Дана публікація підготовлена в рамках проекту “Розвиток енергетичного сектору на користь суспільства” (“Energy sector development for public benefit”), за фінансової підтримки Європейського Союзу. Відповідальність за зміст публікації несе Міська молодіжна громадська організація «Екоклуб». Зміст публікації не може розцінюватись як такий, що відображує точку зору Європейського Союзу.

За фінансової підтримки:

Європейського Союзу

Зміст

Резюме дослідження.

- I. Нормативне регулювання екологічної безпеки урановидобування.
- II. Поняття та терміни.
- III. Правове регулювання припинення діяльності уранових об'єктів.
- IV. Правове регулювання земельних правовідносин: охорони земель та повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин; техногенно забруднені та деградовані землі.
- V. Органи, наділені повноваженнями у сфері екологічної та радіаційної безпеки.
- VI. Поводження з радіоактивними відходами: правове регулювання, повноваження органів державної влади.
- VII. Види правопорушень та встановлена законом відповідальність.

Резюме дослідження

Згідно Закону «Про видобування і переробку уранових руд», урановидобувна шахта входить до переліку «гірничодобувних та переробних уранових об'єктів». Цей перелік, окрім шахт, також включає: рудники, кар'єри, геологорозвідувальні підземні виробки, комплекси підземного вилуговування, гідрометалургійні заводи, збагачувальні фабрики, хвостові господарства, транспортні підприємства.

Уранова шахта може припинити свою діяльність одним з трьох способів: **ліквідацією, перепрофілюванням або консервацією**. Кожен з цих способів передбачає **розробку та затвердження проекту**, який включає: ТЕО, заходи з **запобігання небезпечного впливу на населення і довкілля**, питання **дезактивації відходів і рекультивації земель** тощо. Усі проекти мають пройти екологічну та інші державні експертизи, а витрати на розробку і впровадження проекту **має нести урановидобувне підприємство** (далі – УП). Законодавство зобов'язує суб'єкта, який розробляв шахту, вчинити усі вищезгадані дії з приведення території навколо шахти у безпечний для довкілля та людей стан. Таким чином, доки шахта (і прилегла територія) не стане безпечною для довкілля (тобто концентрація шкідливих речовин у ґрунті, повітрі та воді відповідатиме встановленим нормам), платити за її обслуговування має урановидобувне підприємство. За порушення цих вимог передбачено **кримінальну відповідальність**.

Землі надаються УП у користування лише на певний час. Коли потреба в цих землях минає, УП повинно привести землі у стан, придатний для господарського використання, відповідно до призначення земель. Якщо після рекультивації земель навколо УП лишаються такі ділянки, що несуть небезпеку для довкілля – їх потрібно законсервувати. Консервація земель передбачає їх залуження або заліснення. Відповідальність за консервацію земель несуть **органи місцевого самоврядування і інші землекористувачі**¹.

Скаржитися щодо стану самої шахти, порушення умов її консервації чи дезактивації можна до наступних органів:

1. Держатомрегулювання;
2. Державна екологічна інспекція України;
3. Місцеві державні адміністрації;
4. Місцеві ради та їх виконавчі органи.

Скаржитися щодо стану земель навколо шахти, їх неналежної рекультивації чи консервації потрібно до наступних органів:

¹ Наказ Мінагрополітики України від 26.04.2013р. № 283

1. Держсільгоспінспекція;
2. Державна екологічна інспекція України
3. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру,
4. Місцеві державні адміністрації;
5. Органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські, районні та обласні ради та їх виконавчі органи).

Скаржитися на санітарний стан повітря чи територій навколо уранових шахт, який загрожує здоров'ю людей, варто лише до одного органу: Держсанепідслужби України.

I. Нормативне регулювання

A) Міжнародні договори:

1. **Конвенція про ядерну безпеку.** Підписана Україною 20.09.1994 року, ратифікована Законом України “Про ратифікацію Конвенції про ядерну безпеку” від 17.12.1997 року № 736/97-ВР, дата набуття чинності для України 07.07.1998 року.
2. **Об’єднана Конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами** (далі - Об’єднана Конвенція). Підписана Україною 05.09.1997 року, ратифікована Законом України “Про ратифікацію Об’єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами” від 20.04.2000 року № 1688-III, дата набуття чинності для України 18.06.2001 року.

Б) Закони та кодекси України:

- спеціальні:

1. **Закон України «Про видобування і переробку уранових руд»** 645/97-вр від 05.12.2012.
2. **Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»** від 08.02.1995 № 39/95-ВР.
3. **Гірничий закон України** від 06.10.1999 № 1127-XIV
4. **Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами»** від 30.06.1995 № 255/95-ВР.

- загальні:

5. **Закон України «Про відходи»** від 05.03.1998 № 187/98-ВР.
6. **Закон України «Про місцеві державні адміністрації»** від 09.04.1999 № 586-XIV.
7. **Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»** 21.05.1997 № 280/97-ВР.
8. **Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»** від 24.02.1994 № 4004-XII.

9. **Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»** від 19.06.2003 № 963-IV.
10. **Закон України «Про охорону земель»** від 19.06.2003 № 962-IV.
11. **Земельний кодекс України** від 25.10.2001 № 2768-III.
12. **Земельний кодексу Української РСР** від 08.07.1970 р. (регулювання земельних відносин до 1990 року, кодекс втратив чинність на підставі постанови ВР УРСР N 562-XII від 18.12.1990р.).
13. **Кодекс України про надра** від 27.07.1994 № 132/94-ВР.
14. **Кодекс України про адміністративні правопорушення** від 07.12.1984р. № 8073-X.
15. **Кримінальний кодекс України** від 05.04.2001р. № 2341-III.

В) Підзаконні нормативно-правові акти:

1. **«Про затвердження Вимог та умов безпеки (ліцензійних умов) провадження діяльності з переробки уранових руд»**, наказ Державної інспекції ядерного регулювання України від 27.05.2015 № 101.
2. **«Про затвердження Порядку звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю у рамках практичної діяльності»**, наказ Держатомрегулювання від 01.07.2010 року № 84.
3. **«Про затвердження Порядку консервації земель»**, наказ Мінагрополітики України від 26.04.2013 № 283.
4. **Положення про моніторинг земель**, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 № 661.
5. **«Про затвердження Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України»**, постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 363.
6. **«Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України»**, постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 № 32.
7. **«Про Положення про Державну екологічну інспекцію України»**, указ Президента України від 13.04.2011 № 454/2011.
8. **«Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій»**, затверджене указом Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013.

9. **«Про Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України»**, указ Президента України від 06.04.2011 № 400/2011.
10. **«Про Положення про державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру»**, постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 року № 15.
11. **«Про затвердження Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження»**, постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 564.
12. **«Про земельну реформу»**, постанова Верховної Ради Української РСР від 18.12.1990р. № 562-ХІІ.
13. **«Про прискорення земельної реформи і приватизації землі»**, постанова Верховної Ради України від 13.03.1992 № 2200-ХІІ.
14. **«Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва»**, указ Президента України від 10.11.1994 № 666/94.
15. **«Про рекультивацію земель, збереження і раціональне використання родючого шару ґрунту при розробці родовищ корисних копалин і торфу, проведенні геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт»**, постанова Ради Міністрів УРСР від 14.07.1976р. № 327.
15. **«Про затвердження Порядку проведення державної інвентаризації радіоактивних відходів»** (НП 306.5.04/2.059-2002), наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 11.02.2003 року N 27.
16. **«Про затвердження Порядку виявлення та обліку безхазяйних відходів»**, постанова Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 р. N 1217.
17. **«Про затвердження державних санітарних правил «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України»**, наказ МОЗ України від 02.02.2005 року № 54.
18. **Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97).**

II. Поняття та терміни

Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 № 39/95-ВР (ст. 1):

- **використання ядерної енергії** - це сукупність видів діяльності, пов'язаних з використанням ядерних технологій, ядерних матеріалів, джерел іонізуючого випромінювання у науці, виробництві, медицині та інших галузях, а також видобуванням уранових руд та поводженням з радіоактивними відходами;

- **джерело іонізуючого випромінювання** - фізичний об'єкт, крім ядерних установок, що містить радіоактивну речовину, або технічний пристрій, який створює або за певних умов може створювати іонізуюче випромінювання;

- **радіоактивні матеріали** - джерела іонізуючого випромінювання, ядерні матеріали та радіоактивні відходи;

- **ядерні установки** - об'єкти по виробництву ядерного палива, ядерні підкритичні установки, ядерні реактори, які включають критичні та підкритичні збірки; дослідницькі реактори; атомні електростанції; підприємства і установки по збагаченню та переробці палива, а також сховища відпрацьованого палива (крім розділу XIII, де цей термін вживається у значенні відповідно до частини другої цієї статті);

Гірничий закон України (ст.1):

шахта - гірниче підприємство з видобування корисних копалин (вугілля, солей тощо) підземним способом;

гірниче підприємство - цілісний технічно та організаційно відокремлений майновий комплекс засобів і ресурсів для видобутку корисних копалин, будівництва та експлуатації об'єктів із застосуванням гірничих технологій (шахти, рудники, копальні, кар'єри, розрізи, збагачувальні фабрики тощо).

Закон України «Про видобування і переробку уранових руд» (ст. 1):

- **видобуток уранових руд** - вилучення уранових руд з родовищ усіма можливими способами;

- **гірничодобувні та переробні уранові об'єкти (уранові об'єкти)** - сукупність основних промислових виробництв та допоміжних об'єктів, які забезпечують технологічний цикл видобування і переробки уранових руд: шахти, рудники, кар'єри, геологорозвідувальні підземні виробки, комплекси підземного

вилуження, гідрометалургійні заводи, збагачувальні фабрики, хвостові господарства, транспортні підприємства;

- **переробка уранових руд** - процес обробки руди з метою виділення корисних компонентів і одержання концентрату;

- **уранові руди** - корисні копалини, які видобуваються і переробляються з метою виділення ядерного матеріалу.

Вимоги та умови безпеки (ліцензійні умови) провадження діяльності з переробки уранових руд, затверджені наказом Державної інспекції ядерного регулювання України (п. 4):

- **діяльність з переробки уранових руд** - забезпечення технологічного процесу переробки уранових руд з метою одержання кінцевого продукту переробки уранових руд (концентрату природного урану) шляхом проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації, ліквідації, перепрофілювання, тимчасового зупинення (консервації) переробного уранового об'єкта, а також поводження з побічними продуктами переробки уранових руд та відходами переробки уранових руд;

- **майданчик переробного уранового об'єкта** - територія з особливим режимом, де розташовані основні промислові виробництва та допоміжні об'єкти переробного уранового об'єкта;

- **обмежене звільнення майданчика переробного уранового об'єкта від регулюючого контролю** - рішення Держатомрегулювання про необхідність продовження здійснення окремих видів регулюючого контролю діяльності з переробки уранових руд після виконання ліцензіатом вимог безпеки припинення діяльності з переробки уранових руд;

- **переробний урановий об'єкт** - сукупність основних промислових виробництв (гідрометалургійні заводи, комплекси підземного свердловинного, купного та блокового вилуговування) та допоміжних об'єктів (хвостові, транспортні господарства тощо), які забезпечують технологічний процес переробки уранових руд, поводження з побічними продуктами переробки уранових руд та відходами переробки уранових руд;

- **повне звільнення майданчика переробного уранового об'єкта від регулюючого контролю** - рішення Держатомрегулювання про відсутність необхідності здійснення регулюючого контролю діяльності з переробки уранових руд після виконання ліцензіатом вимог безпеки припинення діяльності з переробки уранових руд;

- Ліцензійні умови оперують поняттям «**суб'єкт діяльності у сфері використання ядерної енергії**», однак не містять визначення цього поняття. Проте зі змісту Ліцензійних умов випливає, що таким суб'єктом є суб'єкти, які провадять або мають намір провадити діяльність з переробки уранових руд, у тому числі в частині її припинення шляхом ліквідації, перепрофілювання, тимчасового зупинення (консервації) переробного уранового об'єкта, незалежно від форм власності та підпорядкованості органам державного управління.

Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» (ст. 1):

- **забруднення земель** - накопичення в ґрунтах і ґрунтових водах внаслідок антропогенного впливу пестицидів і агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних або якісних змін;

- **невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням** - невикористання земельної ділянки, крім реалізації науково обґрунтованих проектних рішень, або фактичне використання земельної ділянки, яке не відповідає її цільовому призначенню, встановленому при передачі земельної ділянки у власність чи наданні в користування, в тому числі в оренду, а також недодержання режиму використання земельної ділянки або її частини в разі встановлення обмежень (обтяжень);

- **невиконання умов зняття, збереження і нанесення родючого шару ґрунту**
- невиконання або неякісне виконання обов'язкових заходів, передбачених затвердженою відповідно до законодавства проектною документацією, щодо знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту, що призвело до його псування чи знищення;

- **непроведення рекультивациі порушених земель** - невиконання комплексу організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель відповідно до затвердженої документації із землеустрою;

- **охорона земель** - система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення;

- **псування земель** - порушення природного стану земель, яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами, порушення родючого шару ґрунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель у спосіб, що погіршує їх природну родючість;

- **самовільне зайняття земельної ділянки** - будь-які дії, які свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними.

Наказ Держатомрегулювання «Про затвердження Порядку звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю у рамках практичної діяльності» (п.1.2.):

- **звільнення від регулюючого контролю шляхом вилучення з-під регулюючого контролю** (далі - звільнення від регулюючого контролю шляхом вилучення) - рішення про відсутність необхідності здійснення регулюючого контролю щодо радіоактивних матеріалів, яке приймається на етапі планування практичної діяльності з ними;

- **звільнення від регулюючого контролю шляхом припинення регулюючого контролю** (далі - звільнення від регулюючого контролю шляхом припинення) - рішення про відсутність необхідності продовження здійснення регулюючого контролю щодо радіоактивних матеріалів, яке приймається на етапі практичної діяльності з ними або при втручанні у разі радіаційної аварії;

- **обмежене звільнення від регулюючого контролю** - звільнення радіоактивних матеріалів від певних видів регулюючого контролю;

- **повне звільнення від регулюючого контролю** - звільнення радіоактивних матеріалів від усіх видів регулюючого контролю;

- **похідний рівень звільнення** - величина, що використовується як критерій при проведенні безпосередніх вимірів радіаційних характеристик радіоактивних матеріалів і визначається з урахуванням застосованого методичного і апаратного забезпечення, а також встановленого рівня звільнення;

- **радіоактивні матеріали** - будь-які матеріали, включаючи радіоактивні відходи, питома або сумарна активність радіонуклідів у яких перевищує межі, встановлені нормами, правилами і стандартами з ядерної та радіаційної безпеки;

- **регулюючий контроль** - діяльність органів державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки, що включає нормування, дозвільну діяльність та нагляд за дотриманням норм, правил і стандартів ядерної та радіаційної безпеки під час практичної діяльності з радіоактивними матеріалами.

Закон України «Про відходи» (ст.1):

- **відходи** - будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення;

- **небезпечні відходи** - відходи, що мають такі фізичні, хімічні, біологічні чи інші небезпечні властивості, які створюють або можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними;

- **виробник відходів** - фізична або юридична особа, діяльність якої призводить до утворення відходів;

- **поводження з відходами** - дії, спрямовані на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення, сортування, зберігання, оброблення, перероблення, утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями видалення;

- **збирання відходів** - діяльність, пов'язана з вилученням, накопиченням і розміщенням відходів у спеціально відведених місцях чи об'єктах, включаючи сортування відходів з метою подальшої утилізації чи видалення;

- **зберігання відходів** - тимчасове розміщення відходів у спеціально відведених місцях чи об'єктах (до їх утилізації чи видалення);

- **оброблення (перероблення) відходів** - здійснення будь-яких технологічних операцій, пов'язаних із зміною фізичних, хімічних чи біологічних властивостей відходів, з метою підготовки їх до екологічно безпечного зберігання, перевезення, утилізації чи видалення;

- **перевезення відходів** - транспортування відходів від місць їх утворення або зберігання до місць чи об'єктів оброблення, утилізації чи видалення;
- **захоронення відходів** - остаточне розміщення відходів при їх видаленні у спеціально відведених місцях чи на об'єктах таким чином, щоб довгостроковий шкідливий вплив відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини не перевищував установлених нормативів;
- **об'єкти поводження з відходами** - місця чи об'єкти, що використовуються для збирання, зберігання, сортування, оброблення, перероблення, утилізації, видалення, знешкодження та захоронення відходів;
- **операції поводження з відходами** - збирання, перевезення, зберігання, сортування, оброблення (перероблення), утилізація, видалення, знешкодження і захоронення відходів;
- **розміщення відходів** - зберігання та захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах.

Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» (ст.1):

- **виробники радіоактивних відходів** - юридичні або фізичні особи, внаслідок діяльності яких утворюються радіоактивні відходи;
- **довгоіснуючі радіоактивні відходи** - радіоактивні відходи, рівень звільнення яких від контролю органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки досягається через 300 років і більше;
- **захоронення радіоактивних відходів** - розміщення радіоактивних відходів в об'єкті, призначеному для поводження з радіоактивними відходами без наміру їх використання;
- **зберігання радіоактивних відходів** - розміщення радіоактивних відходів в об'єкті, в якому забезпечується їх ізоляція від навколишнього природного середовища, фізичний захист і радіаційний моніторинг, а також можливість наступного вилучення, переробки, перевезення та захоронення;
- **короткоіснуючі радіоактивні відходи** - радіоактивні відходи, рівень звільнення яких від контролю органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки досягається раніше ніж через 300 років;
- **об'єкт, призначений для поводження з радіоактивними відходами** - споруда, приміщення або обладнання, призначене для збирання, перевезення, переробки, зберігання або захоронення радіоактивних відходів, а також ядерна установка в процесі зняття з експлуатації після визнання її установкою для поводження з радіоактивними відходами;

- **обробка радіоактивних відходів** - операції, призначені для забезпечення безпеки або економії коштів шляхом зміни характеристик радіоактивних відходів;
- **переробка радіоактивних відходів** - будь-яка операція, яка змінює характеристики радіоактивних відходів, зокрема попередня обробка та кондиціонування;
- **поводження з радіоактивними відходами** - всі види діяльності (включаючи діяльність, пов'язану із зняттям з експлуатації), що стосуються оперування, попередньої обробки, обробки, кондиціонування, перевезення, зберігання чи захоронення радіоактивних відходів;
- **попередня обробка радіоактивних відходів** - дезактивація, збирання, сортування радіоактивних відходів;
- **радіаційна безпека під час поведження з радіоактивними відходами** - неперевищення допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами, стандартами з безпеки, а також обмеження міграції радіонуклідів у навколишнє природне середовище;
- **радіоактивні відходи** - матеріальні об'єкти та субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені діючими нормами, за умови, що використання цих об'єктів та субстанцій не передбачається;
- **спеціалізоване підприємство по поводженню з радіоактивними відходами** - підприємство (об'єднання), яке здійснює на основі ліцензії збирання радіоактивних відходів, їх переробку, перевезення, зберігання та (або) захоронення;
- **сховище радіоактивних відходів** - споруда для зберігання або захоронення радіоактивних відходів з обов'язковим забезпеченням інженерних, геологічних, фізичних та інших бар'єрів, що перешкоджають міграції радіонуклідів;
- **фізичний захист під час поведження з радіоактивними відходами** - комплекс організаційних і технічних заходів, спрямованих на недопущення несанкціонованого доступу до радіоактивних відходів та їх використання, на своєчасне виявлення та припинення дій, спрямованих на порушення недоторканності радіоактивних відходів.

III. Правове регулювання припинення діяльності уранових об'єктів

Відповідно до *ст. 12 Закону України «Про видобування і переробку уранових руд»* діяльність уранових об'єктів може бути припинена шляхом їх ліквідації або **перепрофілювання** для випуску іншої продукції, а також **тимчасового зупинення (консервації)** у порядку, встановленому законодавством України. Ліквідація, перепрофілювання чи консервація уранових об'єктів здійснюються за **проектами**, які затверджуються у порядку, встановленому законодавством України.

Проект ліквідації, перепрофілювання чи тимчасового зупинення (консервації) уранових об'єктів повинен включати: соціально-економічне обґрунтування, пропозиції по можливому використанню гірничих виробок та споруд, заходи щодо запобігання небезпечному впливу виробничої діяльності на населення і довкілля, радіаційного контролю, зберігання радіоактивних відходів, дезактивації і рекультивації земель, а також пройти **державну екологічну експертизу** та інші державні експертизи згідно з законодавством України.

Витрати, пов'язані з припиненням діяльності уранових об'єктів, які включають кошти на дезактивацію, рекультивацію земель, хвостосховищ, здійснення контролю в санітарно-захисній зоні та зоні спостереження, відносяться до складу витрат виробництва. Порядок формування та використання зазначених коштів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Згідно *п. 1 розділу IV Вимог та умов безпеки (Ліцензійних умов) провадження діяльності з переробки уранових руд, затверджених наказом Держатомрегулювання від 27.05.2015р. № 101 (далі – Ліцензійні умови)* суб'єкт діяльності у сфері використання ядерної енергії здійснює комплекс заходів, спрямованих на:

- реалізацію в повному обсязі проектних рішень, передбачених проектом ліквідації, перепрофілювання та тимчасового зупинення (консервації) переробного уранового об'єкта (окремого основного промислового виробництва/допоміжного об'єкта);

- повне або обмежене звільнення від регулюючого контролю радіоактивних матеріалів та майданчика (або його частини) переробного уранового об'єкта.

Радіоактивні матеріали, що утворюються (утворилися) під час провадження ліцензованої діяльності, у тому числі під час її припинення, звільняються від регулюючого контролю відповідно до *Порядку звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю у рамках практичної діяльності*, затвердженого наказом

Державного комітету ядерного регулювання України від 01 липня 2010 року № 84, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 серпня 2010 року за № 718/18013.

Суб'єкт діяльності у сфері використання ядерної енергії під час припинення провадження ліцензованої діяльності шляхом перепрофілювання переробного уранового об'єкта забезпечує здійснення комплексу заходів, спрямованих на:

- приведення переробного уранового об'єкта (окремого основного промислового виробництва/допоміжного об'єкта) у **радіаційно безпечний стан**, який передбачає можливість використання технологічних будівель, споруд, технологічного обладнання, лінійних об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури тощо та звільненої від радіоактивного забруднення території, де розміщувався переробний урановий об'єкт, для передачі переробного уранового об'єкта (окремого основного промислового виробництва/допоміжного об'єкта) іншому суб'єкту діяльності для провадження діяльності, не пов'язаної з провадженням діяльності у сфері використання ядерної енергії, або іншому суб'єкту діяльності у сфері використання ядерної енергії;

- повне або обмежене звільнення від регулюючого контролю радіоактивних матеріалів та майданчика (або його частини) переробного уранового об'єкта, на якому реалізовано проектні рішення, передбачені проектом перепрофілювання;

- виконання умов припинення ліцензованої діяльності.

Суб'єкт діяльності у сфері використання ядерної енергії під час припинення провадження ліцензованої діяльності шляхом ліквідації переробного уранового об'єкта забезпечує здійснення комплексу заходів, спрямованих на:

- **звільнення території**, де розміщується переробний урановий об'єкт, шляхом **демонтажу** тих основних промислових виробництв та допоміжних об'єктів, щодо яких прийнято рішення про недоцільність їх подальшої експлуатації та/або неможливість перепрофілювання;

- досягнення повного звільнення від регулюючого контролю максимально більшої кількості радіоактивних матеріалів та площі майданчика переробного уранового об'єкта, на якому реалізовано проектні рішення, передбачені проектом ліквідації;

- виконання умов припинення ліцензованої діяльності.

Суб'єкт діяльності у сфері використання ядерної енергії під час припинення провадження ліцензованої діяльності шляхом тимчасового зупинення (консервації) переробного уранового об'єкта забезпечує здійснення комплексу робіт та заходів, спрямованих на **підтримання належного рівня радіаційної безпеки** тимчасово зупиненого (законсервованого) переробного уранового об'єкта (окремого основного

промислового виробництва/допоміжного об'єкта) та такого технічного стану будівельних конструкцій, інженерних та природних бар'єрів, лінійних об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури тощо, який унеможливує їх руйнацію протягом строку консервації.

Майданчики, де розміщено тимчасово зупинений (законсервований) переробний урановий об'єкт (окреме основне промислове виробництво/допоміжний об'єкт) та/або об'єкти, призначені для захоронення відходів переробки уранових руд, не звільняються від регулюючого контролю.

Розділом V Ліцензійних умов передбачені умови припинення ліцензованої діяльності. Так, відповідно до п. 1 розділу V суб'єкт діяльності у сфері використання ядерної енергії у разі наміру припинити провадження ліцензованої діяльності подає до Держатомрегулювання **заяву на внесення змін до ліцензії** на провадження діяльності з переробки уранових руд та документи, передбачені *Положенням про перелік та вимоги щодо форми та змісту документів, що подаються для отримання ліцензії на провадження окремих видів діяльності у сфері використання ядерної енергії*, затвердженим наказом Державної інспекції ядерного регулювання України від 06 серпня 2012 року № 153, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 29 серпня 2012 року за № 1453/21765 (далі – Положення про отримання ліцензії).

Суб'єкт діяльності у сфері використання ядерної енергії після виконання вимог безпеки припинення діяльності з переробки уранових руд, визначених у розділі IV цих Ліцензійних умов, подає до Держатомрегулювання **звіт про реалізацію проектних рішень**, передбачених проектом ліквідації, перепрофілювання або тимчасового зупинення (консервації) переробного уранового об'єкта (окремого основного промислового виробництва/допоміжного об'єкта), та у разі наявності об'єктів, які не підлягають повному звільненню від регулюючого контролю, заяву на внесення змін до ліцензії і документи, передбачені Положенням про отримання ліцензії.

У разі повного звільнення радіоактивних матеріалів та майданчика переробного уранового об'єкта від регулюючого контролю ліцензіат подає до Держатомрегулювання заяву на анулювання ліцензії.

Порядок звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю у рамках практичної діяльності, затверджений наказом Держатомрегулювання від 01.07.2010 року № 84 (далі – Порядок про звільнення від регулюючого контролю), встановлює критерії, вимоги та порядок звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю у рамках практичної діяльності з ними та при втручанні у випадках радіаційних аварій. Цей Порядок поширюється на радіоактивні матеріали під час планування та здійснення практичної діяльності з ними, а також при втручанні у разі радіаційної аварії та застосовується юридичними та фізичними особами під

час планування та здійснення діяльності, в результаті якої утворюються або можуть утворюватись радіоактивні матеріали (далі - суб'єкти діяльності).

Згідно п. 1.4. Порядок про звільнення від регулюючого контролю не поширюється:

- на звільнення від регулюючого контролю майданчиків та споруд медичних, промислових, дослідницьких установок та установок ядерно-паливного циклу;
- на газоаерозольні викиди та рідкі скиди під час здійснення практичної діяльності;
- на радіоактивні матеріали при їх перевезенні.

Згідно п. 1.5. Порядку про звільнення від регулюючого контролю звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю здійснюється у двох формах: звільнення від регулюючого контролю шляхом вилучення та звільнення від регулюючого контролю шляхом припинення.

Порядку про звільнення від регулюючого контролю, згідно п. 1.6., у частині звільнення від регулюючого контролю шляхом припинення поширюється на радіоактивні матеріали, включаючи тверді радіоактивні відходи, які утворюються при:

- експлуатації та знятті з експлуатації установок ядерного паливного циклу;
- поводженні з техногенно-підсиленими джерелами іонізуючого випромінювання природного походження, які згідно з розділом 18 ОСПУ-2005 підпадають під регулюючий контроль;
- проведенні заходів з дезактивації територій, забруднених внаслідок радіаційних аварій;
- виробництві та використанні радіоактивних речовин у закладах охорони здоров'я, сільськогосподарських, промислових, науково-дослідницьких установах, в організаціях та на підприємствах, у результаті практичної діяльності фізичних осіб, а також під час завершення практичної діяльності з радіоактивними речовинами на цих підприємствах, в установах та організаціях або завершення практичної діяльності з радіоактивними речовинами фізичними особами.

Звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю може бути повним або обмеженим. Звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю здійснюється Державним комітетом ядерного регулювання України за погодженням з органами, установами та закладами Державної санітарно-епідеміологічної служби МОЗ. (п.п. 1.7., 1.8. Порядку про звільнення від регулюючого контролю).

Даним *Порядком про звільнення від регулюючого контролю* визначаються також загальні вимоги до звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю, вимоги до звільнення від регулюючого контролю шляхом вилучення, вимоги до

звільнення від регулюючого контролю шляхом припинення та порядок звільнення радіоактивних матеріалів від регулюючого контролю.

Так, згідно п.п. 5.8., 5.9. *Порядку про звільнення від регулюючого контролю*, при обмеженому звільненні від регулюючого контролю шляхом припинення **Держатомрегулювання визначає заходи регулюючого контролю** щодо суб'єкта діяльності (необхідність сповіщення про зміну статусу радіоактивних матеріалів, облік радіоактивних відходів, реєстрацію джерел іонізуючого випромінювання або ліцензування окремих видів діяльності у сфері використання ядерної енергії). При обмеженому звільненні **Держатомрегулювання з періодичністю, зазначеною у рішенні, але не рідше одного разу на три роки, здійснює перевірку виконання** зазначених у рішенні умов звільнення.

IV. Правове регулювання земельних правовідносин:

охорони земель та повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин; техногенно забруднені та деградовані землі

Відповідно до *ст. 109 Земельного кодексу Української РСР* від 08.07.1970 р. (надалі – ЗК УРСР), (який діяв до 1992 року і регулює відносини, які виникли в цей час²), землями промисловості, транспорту, курортів, заповідників та іншого несільськогосподарського призначення визнаються землі, надані в користування підприємствам, організаціям та установам для здійснення покладених на них спеціальних завдань (промислового виробництва, транспорту, організації курортів, заповідників і т. ін.). До складу земель промисловості, згідно ст. 114 ЗК УРСР, входять землі:

- надані для розміщення і експлуатації основних будівель і споруд промислових підприємств, теплових та інших електростанцій, енергетичних споруд і установок;
- зайняті підсобними будовами і спорудами, внутрізаводськими під'їзними коліями, адміністративними будинками, а також призначені для цієї мети;
- інші земельні ділянки, що призначені або використовуються для потреб промисловості.

Згідно *ст. 113 ЗК УРСР* земельні ділянки, що вивільняються підприємствами по видобуванню корисних копалин, іншими промисловими або транспортними підприємствами на наданих їм у користування сільськогосподарських землях чи лісових угіддях і передаються ними для використання в сільському, лісовому або рибному господарстві, а земельні ділянки на наданих у користування інших землях - для використання за призначенням, **повинні бути приведені ними у придатний для цього стан**. Передача цих земельних ділянок за належністю здійснюється за **актами, затверджуваними виконавчими комітетами районних (міських) Рад народних депутатів**.

Відповідно до *ст. 26 ЗК УРСР* підприємства, організації та установи, які розробляють родовища корисних копалин і торфу, проводять геологорозвідувальні, пошукові, будівельні та інші роботи на наданих їм у користування сільськогосподарських землях чи лісових угіддях, **зобов'язані після відпадання потреби в цих землях за свій рахунок приводити їх у стан, придатний для**

² Наприклад, у випадку передачі земельної ділянки після закінчення розробки уранового родовища до 1992 року, відповідні земельні відносини регулюються ЗК УРСР;

використання в сільському, лісовому або рибному господарстві, а при проведенні зазначених робіт на інших землях - у стан, придатний для використання їх за призначенням. Приведення земельних ділянок у придатний стан провадиться в ході робіт, а при неможливості цього - після їх завершення у строки, що визначаються органами, які надають земельні ділянки в користування, відповідно до затверджених у встановленому порядку проектів. Згідно *ст. 27 ЗК УРСР* підприємства, організації та установи, які здійснюють промислове або інше будівництво, розробляють родовища корисних копалин, а також проводять інші роботи, зв'язані з порушенням ґрунтового покриву, **зобов'язані знімати, зберігати і наносити родючий шар ґрунту на землі, що рекультивуються**, або на малопродуктивні угіддя. Підприємства, організації та установи, які розробляють родовища корисних копалин і торфу, а також проводять інші роботи, що негативно впливають на сільськогосподарські, лісові та інші угіддя за межами наданих у їх користування земельних ділянок, **зобов'язані передбачати і здійснювати заходи по запобіганню або максимально можливому обмеженню зазначених негативних впливів**.

Аналогічна норма міститься також і у постанові Ради Міністрів УРСР «Про рекультивацію земель, збереження і раціональне використання родючого шару ґрунту при розробці родовищ корисних копалин і торфу, проведенні геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт» від 14.07.1976р. № 327, у п. 1 якої зазначено, що підприємства, організації та установи, які розробляють родовища корисних копалин і торфу, проводять геологорозвідувальні, вишукувальні, будівельні та інші роботи на наданих їм у користування сільськогосподарських землях або лісових угіддях, зобов'язані коли мине потреба в цих землях за свій рахунок приводити їх у стан, придатний для використання в сільському, лісовому або рибному господарстві, а при виконанні зазначених робіт на інших землях - у стан, придатний для використання їх за призначенням. Підприємства, організації та установи, що здійснюють промислове або інше будівництво, розробляють родовища корисних копалин, а також проводять інші роботи, зв'язані з порушенням ґрунтового покриву, зобов'язані знімати, зберігати і наносити родючий шар ґрунту на землі, що рекультивуються, або на малопродуктивні угіддя.

У 1990 роках розпочалася земельна реформа в Україні, ЗК УРСР втратив чинність. Відповідно до цілей земельної реформи та на підставі *постанови Верховної Ради Української РСР «Про земельну реформу»* від 18.12.1990р. № 562-ХІІ, *постанови Верховної Ради України «Про прискорення земельної реформи і приватизації землі»* від 13.03.1992 № 2200-ХІІ, *указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва»* від 10.11.1994 № 666/94 розпочався процес роздержавлення, паювання та приватизації землі.

В 1990 році прийнято Земельний кодекс від 18.12.1990, потім у 1992 році прийнято новий земельний Кодекс. Ці документи регулюють відносини, які виникали в період їх дії.

Сьогодні чинним є *Земельний кодекс* від 2001 року (далі ЗКУ).

Відповідно до *п. 1 ст. 18 Земельного кодексу України* до земель України належать усі землі в межах її території, в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами, які за основним цільовим призначенням поділяються на категорії, серед яких зокрема землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення (*пп. «ж» п.1 ст. 19 ЗКУ*). До земель промисловості належать землі, надані для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд промислових, гірничодобувних, транспортних та інших підприємств, їх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель, інших споруд. Землі промисловості можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності (*п.п. 1, 2 ст.66 ЗКУ*).

Відповідно до *ст. 12 ЗКУ* до повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин на території сіл, селищ, міст належить, зокрема розпорядження землями територіальних громад (*пп. «а»*). Згідно *ст. 17 ЗКУ* до повноважень місцевих державних адміністрацій у галузі земельних відносин належить, зокрема, розпорядження землями державної власності в межах, визначених ЗКУ.

Статтею *191 ЗКУ* передбачено здійснення **моніторингу** земель, який являє собою систему спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів. У системі моніторингу земель проводиться збирання, оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації про стан земель, прогнозування їх змін і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам стану земель та дотримання вимог екологічної безпеки. Моніторинг земель є складовою частиною державної системи моніторингу довкілля. Залежно від цілей, спостережень і охоплення територій моніторинг земель може бути національним, регіональним і локальним. Ведення моніторингу земель здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин (Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру), центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища (Міністерство екології та природних ресурсів України). Порядок проведення моніторингу земель встановлюється Кабінетом Міністрів України. Відповідне положення затверджене *Постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 № 661*. Згідно *ст. 192 ЗКУ* основними завданнями моніторингу земель є прогноз еколого-економічних наслідків деградації земельних ділянок з метою запобігання або усунення дії негативних процесів.

Державний земельний кадастр - єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах кордонів України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами (ст. 193 ЗКУ). Призначенням державного земельного кадастру є забезпечення необхідною інформацією органів державної влади та органів місцевого самоврядування, заінтересованих підприємств, установ і організацій, а також громадян з метою регулювання земельних відносин, раціонального використання та охорони земель, визначення розміру плати за землю і цінності земель у складі природних ресурсів, контролю за використанням і охороною земель, економічного та екологічного обґрунтування бізнес-планів та проектів землеустрою (ст. 194 ЗКУ). Ст. 203 ЗКУ передбачено здійснення обліку кількості та якості земель. **Облік якості земель** - відображення у відомостях і документах даних, які характеризують земельні угіддя за природними і набутими властивостями, що впливають на їх продуктивність та економічну цінність, а також за ступенем техногенного забруднення ґрунтів.

Відповідно до пп. 26, 46, 55 п. 4 Положення про державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру, затвердженого Постановою КМУ від 14.01.2015 року № 15, **Держгеокадастр здійснює ведення та адміністрування Державного земельного кадастру**, інформаційну взаємодію Державного земельного кадастру з іншими інформаційними системами в установленому порядку; проводить відповідно до законодавства **моніторинг земель та охорону земель**; здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держгеокадастру, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління.

Охорона земель, згідно ст. 162 ЗКУ, це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Охорона земель включає в себе, в тому числі, захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів; д) консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь (ст. 164 ЗКУ). Відповідно до п.п. 3, 4 ст. 167 ЗКУ забруднені небезпечними речовинами земельні ділянки використовуються з дотриманням встановлених обмежень, вимог щодо запобігання їх небезпечному впливу на здоров'я людини та довкілля. Рівень забруднення ґрунтів враховується при наданні земельних ділянок у користування, вилученні з господарського обігу та зміні характеру і режиму використання.

Статтею 169 ЗКУ визначене поняття **техногенно забруднених земель**, якими є землі, забруднені внаслідок господарської діяльності людини, що призвела до **деградації** земель та її **негативного впливу на довкілля і здоров'я людей**. До техногенно забруднених земель відносяться землі радіаційно небезпечні та радіоактивно забруднені, землі, забруднені важкими металами, іншими хімічними елементами тощо. При використанні техногенно забруднених земель враховуються особливості режиму їх використання. *П.п. 1, 2 ст. 170 ЗКУ*: Техногенно забруднені землі сільськогосподарського призначення, на яких не забезпечується одержання продукції, що відповідає встановленим вимогам (нормам, правилам, нормативам), підлягають вилученню із сільськогосподарського обігу та консервації. Порядок використання техногенно забруднених земельних ділянок встановлюється законодавством України.

Згідно *ст. 171 ЗКУ* до деградованих земель відносяться земельні ділянки, поверхня яких порушена внаслідок землетрусу, зсувів, карстоутворення, повеней, добування корисних копалин тощо; земельні ділянки з еродованими, перезволоженими, з підвищеною кислотністю або засоленістю, забрудненими хімічними речовинами ґрунтами та інші. Відповідно до *ст. 172 ЗКУ* **консервації** підлягають деградовані і малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним. Консервації підлягають також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а **перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я**. Консервація земель здійснюється шляхом припинення їх господарського використання на визначений термін та залуження або заліснення. Консервація земель здійснюється **за рішеннями органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування** на підставі договорів з власниками земельних ділянок. Порядок консервації земель встановлюється законодавством України.

Організаційні засади щодо консервації деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я визначаються *Порядком консервації земель, затвердженим наказом Мінагрополітики України від 26.04.2013р. № 283* (далі – Порядок консервації). Цей Порядок поширюється на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які передають земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність або користування відповідно до повноважень (далі - уповноважені органи), а також на власників земельних ділянок та землекористувачів.

Відповідно до *п.2 Порядку консервації* консервація земель здійснюється шляхом **припинення їх господарського використання** на визначений строк та залуження або заліснення. Консервація земель здійснюється за наявності:

- порушення поверхні земельних ділянок внаслідок землетрусів, зсувів, карстоутворення, повеней;
- еродованих земель, перезволожених земель з підвищеною кислотністю або засоленістю та ґрунтів, забруднених хімічними речовинами й іншими видами забруднень, небезпечних для здоров'я людей;
- малопродуктивних земель, ґрунти яких характеризуються негативними природними властивостями, низькою родючістю;
- радіаційно небезпечних, радіоактивно забруднених земель або забруднених важкими металами та іншими хімічними елементами.

Згідно *Порядку консервації*, консервація земель, які перебувають у власності чи користуванні юридичних або фізичних осіб, здійснюється за ініціативою власників земельних ділянок і землекористувачів. Якщо на земельні ділянки, які підлягають консервації, не оформлено право власності або користування, подання про їх консервацію здійснюється за ініціативою уповноваженого органу.

Згідно *п. 5 Порядку консервації* при виявленні земель, зазначених у пункті 2 цього Порядку, територіальні органи Держсільгоспінспекції України та/або територіальні органи Держекоінспекції України видають власнику земельної ділянки чи землекористувачу **припис** (розпорядження) про припинення їх господарського використання. У разі якщо на земельні ділянки, які підлягають консервації, не оформлено право власності або користування, територіальні органи Держсільгоспінспекції України та/або Держекоінспекції України вносять до уповноважених органів за місцем розташування земельної ділянки **клопотання** щодо ініціювання уповноваженими органами проведення робіт з консервації земель. Після отримання клопотання, припису (розпорядження) уповноважені органи, власники земельних ділянок або землекористувачі зобов'язані протягом 30 днів ініціювати проведення робіт з консервації земель.

Згідно *п. 6-9 Порядку консервації* власник земельної ділянки або землекористувач з метою проведення консервації земель подає заяву до уповноваженого органу за місцем розташування земельної ділянки із зазначенням причин необхідності проведення консервації земель, зазначених у пункті 2 цього Порядку. На підставі заяви власника земельної ділянки або землекористувача, клопотання територіальних органів Держсільгоспінспекції України та/або Держекоінспекції України чи з власної ініціативи (якщо на земельні ділянки, які підлягають консервації, не оформлено право власності або користування) уповноважений орган у місячний строк видає розпорядження (рішення) про створення комісії з обстеження земель у натурі (на місцевості) та підготовки висновків про доцільність їх консервації. Комісія після обстеження земель у натурі (на місцевості) готує звіт та висновок про доцільність консервації земель і подає їх до

уповноваженого органу. Уповноважений орган у місячний строк розглядає подані матеріали та висновок і видає розпорядження (рішення) про консервацію земель.

На підставі *Порядку консервації* згідно з виданим розпорядженням (рішенням) розробляється **робочий проект землеустрою щодо консервації земель** (далі - проект консервації земель), яким визначаються види, способи консервації земель, строк проведення консервації, напрями використання земель. Замовником проекту консервації земель можуть бути органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, землевласники і землекористувачі (далі - замовник). Проект консервації земель розробляється суб'єктом господарювання, що є виконавцем робіт із землеустрою відповідно до Закону України “Про землеустрій” (далі - розробник), згідно з договором про розроблення проекту консервації земель, укладеним між замовником та розробником. Проект консервації земель передається розробником до територіального органу Держземагентства України для забезпечення його зберігання в місцевому фонді документації із землеустрою.

При впровадженні (реалізації) проекту консервації земель у випадках, передбачених законодавством, встановлюються (відновлюються) **межі земельних ділянок** у порядку, встановленому наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 18 травня 2010 року № 376 “Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками”, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16 червня 2010 року за № 391/17686, та відомості про них вносяться до Державного земельного кадастру відповідно до Закону України “Про Державний земельний кадастр” та постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051 “Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру”.

Відповідно до *ст. 14-2 ЗКУ* саме до компетенції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у галузі земельних відносин, належить здійснення державного контролю за додержанням органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також іноземними юридичними особами вимог законодавства про використання та охорону земель щодо консервації деградованих і малопродуктивних земель. Таким органом є **Державна екологічна інспекція України**, а її територіальними відділеннями – Державна екологічна інспекція у областях.

Відповідно до *п.4 Положення про Державну екологічну інспекцію України, затвердженого Указом Президента України від 13.04.2011 № 454/2011* Держекоінспекція України відповідно до покладених завдань здійснює **державний нагляд (контроль)** за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх

територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог законодавства про використання та охорону земель щодо консервації деградованих і малопродуктивних земель; здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами; додержання екологічних нормативів з питань використання та охорони земель.

Держекоінспекція України складає **протоколи про адміністративні правопорушення** та розглядає **справи про адміністративні правопорушення**, накладає **адміністративні стягнення** у випадках, передбачених законом, відповідно до пп.3 п.4 Положення про Державну екологічну інспекцію України.

Крім того, відповідно до ст. 12 ЗКУ до повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин на території сіл, селищ, міст належить, зокрема, здійснення **контролю** за використанням та охороною земель комунальної власності, додержанням земельного та екологічного законодавства. А згідно ст. 10 Кодексу про надра до відання сільських, селищних, міських та районних рад на їх території у порядку, встановленому цим Кодексом та іншими законодавчими актами, належить, зокрема, здійснення **контролю** за використанням та охороною надр.

V. Органи, наділені повноваженнями у сфері екологічної та радіаційної безпеки

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС)

Відповідно до п.4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженого Указом Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013, ДСНС України відповідно до покладених на неї завдань, серед іншого:

- організовує та координує здійснення заходів у сфері радіаційного і хімічного захисту, координує та контролює здійснення заходів щодо захисту населення і територій у разі виникнення радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних із виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин (п.п. 7);

- забезпечує гасіння пожеж, рятування людей, надання допомоги у ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю населення чи призводять до завдання матеріальних збитків (п.п. 21);

- здійснює моніторинг забруднення навколишнього природного середовища на пунктах державної системи гідрометеорологічних спостережень: атмосферного повітря в населених пунктах та опадів (вміст забруднюючих речовин, у тому числі радіонуклідів, транскордонне перенесення забруднюючих речовин); снігового покриву; річкових, озерних (гідрохімічні та гідробіологічні показники, у тому числі радіонукліди) та морських вод (гідрохімічні показники); ґрунтів різного призначення (вміст залишкової кількості пестицидів та важких металів); радіаційної обстановки (визначення експозиційної дози гамма-випромінювання); повеней, паводків, селів (п.п. 34);

- забезпечує проведення гідрометеорологічних, геліофізичних спостережень, фонових радіаційних та базових спостережень за станом забруднення навколишнього природного середовища (п.п. 35);

- організовує і здійснює безпосередньо та через свої територіальні органи державний нагляд (контроль) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту міністерствами, іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, іншими суб'єктами господарювання, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства (п.п. 50);

- складає акти перевірок, видає приписи, розпорядження про усунення порушень вимог законодавства у сферах пожежної та техногенної безпеки, цивільного захисту, виносить постанови про застосування спеціальних запобіжних заходів (п.п. 67);

- бере участь у проведенні перевірок разом з органами, що здійснюють державний нагляд у відповідній сфері, умов зберігання, знешкодження, утилізації, видалення і захоронення небезпечних речовин та виробів, що містять такі речовини (п.п. 93).

2. Міністерство екології та природних ресурсів України

Відповідно до п.1 Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 № 32 Мінприроди є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки.

Серед основних завдань Мінприроди є: забезпечення формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки; геологічного вивчення та раціонального використання надр; поводження з відходами, у тому числі радіоактивними; поводження з пестицидами та агрохімікатами; ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи; радіаційного захисту; раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; охорони та раціонального використання земель; збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного та ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі; організації, охорони та використання природно-заповідного фонду; охорони атмосферного повітря; розвитку водного господарства і меліорації земель; державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства про раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів, відтворення та охорону земель, екологічну та радіаційну безпеку, охорону та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, збереження, відтворення і невиснажливе використання біологічного та ландшафтного різноманіття, формування, збереження і використання екологічної мережі, з питань поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, дотримання вимог біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі; здійснення державного геологічного контролю, а також у сфері збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Кіотського

протоколу до неї (п. 3 Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України).

3. Державна екологічна інспекція України

Згідно п. 1 Положення про Державну екологічну інспекцію України, затвердженого указом Президента України від 13.04.2011 № 454/2011 Держекоінспекція України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для забезпечення реалізації державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Відповідно до п. 4 Положення про Державну екологічну інспекцію України Держекоінспекція України відповідно до покладених завдань здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами – нерезидентами, серед іншого, таких вимог:

- законодавства про екологічну та радіаційну безпеку (під час здійснення операцій із металобрухтом, проведення екологічного контролю експортних партій брухту чорних та кольорових металів);

- законодавства про використання та охорону земель щодо консервації деградованих і малопродуктивних земель; здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами;

- додержання екологічних нормативів з питань використання та охорони земель;

- законодавства про поводження з відходами щодо своєчасності й повноти виконання заходів щодо захисту земель від засмічення відходами.

4. Державна санітарно-епідеміологічну служба України

Відповідно до п. 4 Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України, затвердженого указом Президента України від 06.04.2011 № 400/2011 Держсанепідслужба України відповідно до покладених на неї завдань, серед іншого:

- реалізовує першочергові заходи щодо профілактики інфекційних хвороб, професійних захворювань, масових неінфекційних захворювань (отруєнь), радіаційних уражень людей, запобігання шкідливому впливу на стан здоров'я і життя людини факторів середовища життєдіяльності;

- здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд та контроль за дотриманням вимог санітарного законодавства органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, органами влади Автономної Республіки Крим, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, фізичними особами та громадянами, реалізацією ними санітарних та протиепідемічних (профілактичних) заходів;

- застосовує передбачені законодавством заходи для припинення порушення санітарного законодавства;

- здійснює аналіз причин і умов погіршення санітарної та епідемічної ситуації, підготовку пропозицій щодо санітарних та протиепідемічних (профілактичних) заходів і контроль за їх проведенням;

- координує діяльність органів виконавчої влади у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;

- проводить відбір зразків, вимірювання, випробування і дослідження з метою визначення впливу на стан здоров'я і життя людини повітря, води, ґрунту;

- проводить аналіз та оцінки ризику для здоров'я і життя людини, обґрунтування заходів з управління ризиком, обстеження, розслідування, лабораторні та інструментальні дослідження і випробування, а також санітарну, гігієнічну, токсикологічну, епідеміологічну та інші види оцінки середовища життєдіяльності людини, об'єктів, нехарчової продукції, робіт, послуг, проектної та нормативної документації і видає висновки щодо їх відповідності вимогам санітарних норм;

- проводить у межах повноважень експертизу безпеки ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання;

- видає обов'язкові для виконання постанови, накази, розпорядження, висновки, приписи з питань усунення або обмеження шкідливого впливу на стан здоров'я і життя людини факторів середовища життєдіяльності, організовує і контролює їх виконання.

5. Кабінет Міністрів України

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 № 39/95-ВР до компетенції Кабінету Міністрів України належить:

- вирішення питань забезпечення захисту людей та навколишнього природного середовища від негативного впливу іонізуючого випромінювання;

- розробка заходів щодо обліку та контролю ядерних матеріалів і джерел іонізуючого випромінювання, щодо фізичного захисту ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання, ядерних матеріалів, об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами.

6. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 № 39/95-ВР місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у межах своєї компетенції:

- організовують, в разі необхідності, радіологічне обстеження територій навколо місць розташування ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами;

- забезпечують інформування населення про радіаційну обстановку;

- здійснюють контроль за забезпеченням безпеки населення та охороною навколишнього природного середовища на своїй території, за готовністю підприємств, установ, організацій та громадян до дій на випадок радіаційної аварії.

7. Орган державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки (Державна інспекція ядерного регулювання України (Держатомрегулювання))

Відповідно до ст. 22, 24 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 № 39/95-ВР державне регулювання безпеки використання ядерної енергії полягає у забезпеченні безпеки людини, навколишнього природного середовища, ядерних установок та джерел іонізуючого випромінювання. Державне регулювання безпеки використання ядерної енергії передбачає здійснення державного нагляду за дотриманням законодавства, умов документів дозвільного характеру, норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки, вимог фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання, включаючи примусові заходи (державний нагляд). Орган державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки

проводить оцінку безпеки ядерних установок, об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, уранових об'єктів та інших джерел іонізуючого випромінювання, державну експертизу їх ядерної та радіаційної безпеки та державну експертизу фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання і видає відповідні документи дозвільного характеру.

Державна інспекція ядерного регулювання України (Держатомрегулювання) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України та який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері безпеки використання ядерної енергії є, згідно п. 3 Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 20.08.2014 № 363 основними завданнями Держатомрегулювання є:

1) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері безпеки використання ядерної енергії;

2) здійснення державного регулювання безпеки використання ядерної енергії;

3) здійснення повноважень компетентного органу з фізичного захисту ядерного матеріалу та ядерних установок відповідно до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок; з питань безпечного перевезення радіоактивних матеріалів відповідно до правил ядерної та радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів; з питань аварійного оповіщення та інформування згідно з Конвенцією про оперативне оповіщення про ядерні аварії.

Держатомрегулювання відповідно до покладених на нього завдань, серед іншого

- проводить оцінку безпеки ядерних установок, об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, уранових об'єктів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

- проводить державну експертизу: ядерної та радіаційної безпеки ядерних установок, об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, уранових об'єктів, інших джерел іонізуючого випромінювання; фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

- затверджує порядок обліку радіоактивних відходів;

- реєструє джерела іонізуючого випромінювання;

- встановлює правила з радіаційної безпеки під час поводження з металобрухтом;

- здійснює державний нагляд за додержанням законодавства, умов виданих документів дозвільного характеру, норм, правил і стандартів з питань ядерної та радіаційної безпеки, вимог фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання;

- надсилає ліцензіатам, їх посадовим особам, керівникам центральних та місцевих органів виконавчої влади, органам місцевого самоврядування обов'язкові до виконання розпорядження (приписи) про усунення порушень і недоліків у сфері безпеки використання ядерної енергії;

- притягує в установленому законом порядку до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань ядерної та радіаційної безпеки;

- передає правоохоронним органам акти інспекційних перевірок та інспекційних обстежень про порушення установлених законами, іншими нормативно-правовими актами вимог ядерної та радіаційної безпеки, фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання;

- здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держатомрегулювання, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, а також стосовно актів, які ним видаються.

8. Органи, які здійснюють державний нагляд (контроль):

а) за використанням та охороною земель:

Згідно ст. 5 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі (**Державна інспекція сільського господарства України (Держсільгоспінспекція)**) здійснює державний контроль за використанням та охороною земель усіх категорій та форм власності. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» до повноважень центрального органу виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, належать:

а) здійснення державного контролю за використанням та охороною земель у частині:

- додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами вимог земельного законодавства України та встановленого порядку набуття і реалізації права на землю;

- виконання вимог щодо використання земельних ділянок за цільовим призначенням;

- додержання вимог земельного законодавства в процесі укладання цивільно-правових угод, передачі у власність, надання у користування, в тому числі в оренду, викупу (викупу) земельних ділянок;

- ведення державного обліку і реєстрації земель, достовірності інформації про земельні ділянки та їх використання;

- розміщення, проектування, будівництва та введення в дію об'єктів, що негативно впливають або можуть вплинути на стан земель;

- виконання комплексу необхідних заходів щодо захисту земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, псування, забруднення, засмічення відходами, заростання бур'янами, чагарниками та дрібноліссям;

- дотримання строків своєчасного повернення тимчасово зайнятих земельних ділянок та обов'язкового виконання заходів щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням;

- виконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту під час проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, пов'язаних з порушенням ґрунтового покриву, своєчасного проведення рекультивації порушених земель в обсягах, передбачених робочим проектом землеустрою;

- дотримання правил, встановленого режиму експлуатації протиерозійних, гідротехнічних споруд, збереження захисних насаджень і межових знаків;

- додержання встановленого законодавством порядку визначення та відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва;

- додержання строків розгляду заяв чи клопотань щодо набуття і реалізації прав на землю;

б) внесення до органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування клопотань щодо:

- приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень з питань регулювання земельних відносин, використання та охорони земель;

- обмеження або зупинення освоєння земельних ділянок у разі розробки корисних копалин, у тому числі торфу, проведення геологорозвідувальних, пошукових та інших робіт з порушенням вимог земельного законодавства України;

- припинення будівництва та експлуатації об'єктів у разі порушення вимог земельного законодавства України до повного усунення виявлених порушень і ліквідації їх наслідків;

- припинення права користування земельною ділянкою відповідно до закону;

в) одержання в установленому законодавством порядку від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, власників і користувачів, у тому числі орендарів, земельних ділянок документів, матеріалів та іншої інформації, необхідної для виконання покладених на нього завдань;

г) видачі спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок відповідно до затверджених в установленому законом порядку проектів;

г) участь у розробці нормативно-правових актів з питань державного контролю за використанням та охороною земель;

д) вжиття відповідно до закону заходів щодо повернення самовільно зайнятих земельних ділянок їх власникам або користувачам;

е) вирішення інших питань відповідно до закону.

Згідно *ст. 5 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»* центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (**Державна екологічна інспекція України**) здійснює державний контроль за дотриманням вимог законодавства України про охорону земель. Відповідно до *ст. 7 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»* до повноважень центрального органу виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, належать:

а) здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства України про охорону земель у частині:

- додержання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами вимог законодавства України про охорону земель;

- консервації деградованих і малопродуктивних земель;

- здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами;

- додержання вимог екологічної безпеки під час транспортування, зберігання, використання, знешкодження та захоронення хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних, радіоактивних речовин та відходів;

- додержання екологічних нормативів з питань використання та охорони земель;

б) проведення лабораторного аналізу стану забруднення земель, у тому числі радіоактивного, в зонах безпосереднього впливу викидів і скидів підприємствами забруднюючих речовин, а також у разі виникнення аварій та надзвичайних ситуацій;

г) організація ліквідації екологічних наслідків аварій, залучення до цього підприємств, установ, організацій незалежно від підпорядкування та форм власності, а також громадян.

Статтею 14-2 Земельного кодексу України також передбачено, що центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (**Держекоінспекція**), у галузі земельних відносин, здійснює державний контроль за додержанням органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також іноземними юридичними особами вимог законодавства про використання та охорону земель щодо консервації деградованих і малопродуктивних земель.

Відповідно до *ст. 17-1 закону України «Про охорону земель»* до повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища (Держекоінспекція), у галузі охорони земель, належить здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про використання та охорону земель щодо: консервації деградованих і малопродуктивних земель; здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами. Дані повноваження також передбачені *пунктом 4 Положення про Державну екологічну інспекцію України*.

Відповідно до ст. 9 ЗУ «Про державний контроль за використанням та охороною земель» державний контроль за використанням та охороною земель, дотриманням вимог законодавства України про охорону земель і моніторинг ґрунтів здійснюються шляхом:

- проведення перевірок;
- розгляду звернень юридичних і фізичних осіб;
- участі у прийнятті в експлуатацію меліоративних систем і рекультивованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних гідротехнічних споруд та інших об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель;
- розгляду документації із землеустрою, пов'язаної з використанням та охороною земель.

Відповідно до ст. 10 ЗУ «Про державний контроль за використанням та охороною земель» державні інспектори у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель (**державні інспектори Держсільгоспінспекції та Держекоінспекції**) мають право:

- безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку земельні ділянки, що перебувають у власності та користуванні юридичних і фізичних осіб, перевіряти документи щодо використання та охорони земель;
- давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) з питань використання та охорони земель і дотримання вимог законодавства України про охорону земель відповідно до їх повноважень, а також про зобов'язання приведення земельної ділянки у попередній стан у випадках, установлених законом, за рахунок особи, яка вчинила відповідне правопорушення, з відшкодуванням завданих власнику земельної ділянки збитків;
- складати акти перевірок чи протоколи про адміністративні правопорушення у сфері використання та охорони земель і дотримання вимог законодавства про охорону земель та розглядати відповідно до законодавства справи про адміністративні правопорушення, а також подавати в установленому законодавством України порядку до відповідних органів матеріали перевірок щодо притягнення винних осіб до відповідальності;
- викликати громадян, у тому числі посадових осіб, для одержання від них усних або письмових пояснень з питань, пов'язаних з порушенням земельного законодавства України;
- передавати до органів прокуратури, органів досудового розслідування акти перевірок та інші матеріали про діяння, в яких вбачаються ознаки кримінального правопорушення;

- проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для запобігання порушенням земельного законодавства України;
- звертатися до суду з позовом щодо відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, а також повернення самовільно чи тимчасово зайнятих земельних ділянок, строк користування якими закінчився.

Згідно *ст. 11* цього Закону за невиконання або неналежне виконання обов'язків державні інспектори у сфері державного контролю за використанням та охороною земель несуть відповідальність згідно із законом.

Згідно *ст. 16 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»* **місцеві державні адміністрації** в межах, визначених Конституцією і законами України, здійснюють на відповідних територіях державний контроль за використанням та охороною земель, лісів, надр, води, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів.

Згідно *ст. 33 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»* до відання **виконавчих органів сільських, селищних, міських рад** належить здійснення контролю за додержанням земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів (делеговані повноваження).

Відповідно до *ст. 12 ЗКУ* до повноважень **сільських, селищних, міських рад** у галузі земельних відносин на території сіл, селищ, міст належить здійснення контролю за використанням та охороною земель комунальної власності, додержанням земельного та екологічного законодавства.

Відповідно до *ст. 10 Кодексу України про надра* до відання **сільських, селищних, міських та районних рад** на їх території у порядку, встановленому цим Кодексом та іншими законодавчими актами, належить здійснення контролю за використанням та охороною надр. Відповідальність за порушення законодавства про надра несуть особи, винні у невиконанні вимог щодо приведення гірничих виробок і свердловин, які ліквідовано або законсервовано, в стан, який гарантує безпеку людей, а також вимог щодо збереження родовищ, гірничих виробок і свердловин на час консервації (*ст. 65 Кодексу про надра*).

Відповідно до *ст. 15 ЗКУ* до повноважень **центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин (Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру)**, належать забезпечення здійснення землеустрою, моніторингу земель і державного контролю за використанням та охороною земель.

б) у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки:

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» **місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування** у межах своєї компетенції здійснюють контроль за забезпеченням безпеки населення та охороною навколишнього природного середовища на своїй території, за готовністю підприємств, установ, організацій та громадян до дій на випадок радіаційної аварії.

Відповідно до п. 4 Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 363, **Держатомрегулювання** відповідно до покладених на нього завдань здійснює державний нагляд за додержанням законодавства, умов виданих документів дозвільного характеру, норм, правил і стандартів з питань ядерної та радіаційної безпеки, вимог фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання.

Відповідно до п. 4 Положення про Державну екологічну інспекцію України, **Держекоінспекція України** відповідно до покладених завдань здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог законодавства про екологічну та радіаційну безпеку під час здійснення операцій із металобрухтом, проведення екологічного контролю експортних партій брухту чорних та кольорових металів.

в) у сфері пожежної і техногенної безпеки:

Згідно п. 4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, **Державна служба України з надзвичайних ситуацій** відповідно до покладених на неї завдань організовує і здійснює безпосередньо та через свої територіальні органи державний нагляд (контроль) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки та цивільного захисту міністерствами, іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, іншими суб'єктами господарювання, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства.

г) за дотриманням санітарного законодавства:

Згідно п. 4 Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України, Держсанепідслужба України відповідно до покладених на неї завдань здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд та контроль за дотриманням вимог санітарного законодавства органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, органами влади Автономної Республіки Крим, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, фізичними особами та громадянами, реалізацією ними санітарних та протиепідемічних (профілактичних) заходів. Відповідно до ст. 33 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» основними напрямками діяльності державної санітарно-епідеміологічної служби є, зокрема, здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду. Державний санітарно-епідеміологічний нагляд, згідно ст. 39 цього Закону, - це діяльність органів державної санітарно-епідеміологічної служби по контролю за дотриманням юридичними та фізичними особами санітарного законодавства з метою попередження, виявлення, зменшення або усунення шкідливого впливу небезпечних факторів на здоров'я людей та по застосуванню заходів правового характеру щодо порушників. Основними завданнями цієї діяльності є:

- нагляд за організацією і проведенням органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами санітарних і протиепідемічних заходів;

- нагляд за дотриманням санітарного законодавства.

Державний санітарно-епідеміологічний нагляд здійснюється відповідно до Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні, що затверджується Кабінетом Міністрів України, вибірковими перевітками дотримання санітарного законодавства за планами органів державної санітарно-епідеміологічної служби, а також позапланово залежно від санітарної, епідемічної ситуації та за заявами громадян. Результати перевірки оформлюються актом, форма і порядок складання якого визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Головним державним санітарним лікарям Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст, районів у містах та їх заступникам, головним державним санітарним лікарям на транспорті та їх заступникам у межах відповідних територій (об'єктів транспорту), відповідно до ст.41 цього Закону, надаються повноваження:

- а) державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами санітарного законодавства;

б) систематичного аналізу санітарної та епідемічної ситуації, показників здоров'я населення, окремих його груп;

в) визначення факторів, що можуть шкідливо впливати на здоров'я населення, ступеня створюваного ними ризику для здоров'я населення регіону, території, об'єкта, окремих професійних груп тощо;

г) контролю за проведенням санітарних і протиепідемічних заходів, виконанням програм профілактики захворювань, охорони здоров'я населення.

д) у сфері поводження з відходами:

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» **місцеві державні адміністрації** в межах, визначених Конституцією і законами України, здійснюють на відповідних територіях державний контроль за додержанням санітарних і ветеринарних правил, збиранням, утилізацією і захороненням промислових, побутових та інших відходів, додержанням правил благоустрою. Відповідно до ст. 21 цього Закону місцева державна адміністрація здійснює контроль за використанням відходів з урахуванням їх ресурсної цінності та вимог безпеки для здоров'я людей і навколишнього природного середовища та розглядає справи про адміністративні правопорушення або передає їх матеріали на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи.

Відповідно до п. 4 Положення про Державну екологічну інспекцію України, **Держекоінспекція України** відповідно до покладених завдань здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог законодавства про поводження з відходами щодо своєчасності й повноти виконання заходів щодо захисту земель від засмічення відходами.

VI. Поводження з радіоактивними відходами: правове регулювання, повноваження органів державної влади.

Згідно *ст. 1 Закону України «Про відходи»* відходи - будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення. Небезпечні відходи - відходи, що мають такі фізичні, хімічні, біологічні чи інші небезпечні властивості, які створюють або можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поведження з ними.

Одним із основних принципів державної політики у сфері поведження з відходами, згідно *ст. 5* цього Закону, є **пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів**. До основних напрямів державної політики щодо реалізації зазначених принципів належить, зокрема:

- забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження та видалення відходів, а також дотримання правил екологічної безпеки при поводженні з ними;
- організація контролю за місцями чи об'єктами розміщення відходів для запобігання шкідливому впливу їх на навколишнє природне середовище та здоров'я людини;
- обов'язковий облік відходів на основі їх класифікації та паспортизації.

Згідно *ст. 9* цього Закону, суб'єктами права власності на відходи є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи та організації усіх форм власності, територіальні громади, Автономна Республіка Крим і держава. Територіальні громади є власниками відходів, що утворюються на об'єктах комунальної власності чи знаходяться на їх території і не мають власника або власник яких невідомий (безхазяйні відходи). Держава є власником відходів, що утворюються на об'єктах державної власності чи знаходяться на території України і не мають власника або власник яких невідомий (крім відходів, зазначених у частині другій цієї статті), а також в інших випадках, передбачених законом. Від імені держави управління відходами, що є державною власністю, здійснюється Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

Відповідно до *ст. 11* цього Закону, при зміні власника чи користувача земельної ділянки, на якій розміщені відходи, питання про право власності на відходи вирішується окремо, відповідно до закону.

Відходи, щодо яких не встановлено власника або власник яких невідомий, вважаються безхазяйними, згідно *ст. 12* цього Закону. З метою запобігання або зменшення обсягів утворення відходів **виявлені безхазяйні відходи беруться на облік**. Підставами для визначення відходів безхазяйними та їх обліку можуть бути:

- повідомлення власників або користувачів земельних ділянок, на яких виявлено безхазяйні відходи;

- звернення (повідомлення) громадян, підприємств, установ та організацій, засобів масової інформації;

- результати інспекційних перевірок центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (*Держекоінспекція*), центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення (*Держсанепідслужба України*), державної санітарно-епідеміологічної служби, органів місцевого самоврядування. У разі отримання звернення (повідомлення) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, а також **органи місцевого самоврядування зобов'язані визначити кількість, склад, властивості, вартість відходів, рівень їх небезпеки для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та вжити заходів для визначення власника відходів**. У разі потреби для визначення власника безхазяйних відходів та їх оцінки можуть залучатися правоохоронні органи, відповідні спеціалісти і експерти.

Відповідно до *ст. 13* цього Закону, суб'єктами у сфері поводження з відходами є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, а також підприємства, установи та організації усіх форм власності, діяльність яких пов'язана із поводженням з відходами. Суб'єкти господарської діяльності у сфері поводження з відходами, відповідно до *ст. 17* Закону, зобов'язані, зокрема:

- забезпечувати повне збирання, належне зберігання та недопущення знищення і псування відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, що відповідає вимогам екологічної безпеки;

- не допускати зберігання та видалення відходів у несанкціонованих місцях чи об'єктах;

- здійснювати контроль за станом місць чи об'єктів розміщення власних відходів;

- відшкодувати шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу, здоров'ю та майну громадян, підприємствам, установам та організаціям внаслідок порушення встановлених правил поводження з відходами, відповідно до законодавства України.

Відповідно до *ст. 33* цього Закону, забороняється несанкціоноване скидання і розміщення відходів, у тому числі побутових, у підземних горизонтах, на території міст та інших населених пунктів, на територіях природно-заповідного фонду, на землях природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, в межах водоохоронних зон та зон санітарної охорони водних об'єктів, в інших місцях, що може створювати небезпеку для навколишнього природного середовища та здоров'я людини. Захоронення відходів у надрах допускається у виняткових випадках за результатами спеціальних досліджень з дотриманням стандартів, норм і правил, передбачених законодавством України.

Контроль у сфері поводження з відходами, згідно *ст. 37* цього Закону, здійснюють центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (*Держекоінспекція*), центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення (*Держсанепідслужба України*), місцеві державні адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, громадські інспектори з благоустрою населених пунктів. Первинний виробничий контроль у сфері поводження з відходами здійснюють у межах своєї компетенції виробники відходів. Громадський контроль у сфері поводження з відходами здійснюють громадські інспектори з охорони довкілля відповідно до законодавства.

Порядок виявлення та обліку безхазяйних відходів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 р. N 1217 розроблено відповідно до *статті 12 Закону України "Про відходи"*, якою визначаються особливості управління безхазяйними відходами. Безхазяйними вважаються відходи, що не мають власника або власник яких невідомий (далі - відходи).

Власники або користувачі земельних ділянок, на яких виявлено відходи, зобов'язані повідомити про них місцеві органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Підставами для здійснення процедур визначення відходів та наступного їх обліку також можуть бути заяви (повідомлення) громадян, підприємств, установ та організацій, засобів масової інформації, результати перевірок територіальних органів Держекоінспекції, Держсанепідслужби, органів місцевого самоврядування тощо. Заяви (повідомлення) про факти виявлення відходів розглядаються на черговому (позачерговому) засіданні постійно діючої комісії з питань поводження з безхазяйними відходами (далі - комісія). Комісія визначає кількість, склад, властивості, вартість відходів, ступінь їх небезпеки для

навколишнього природного середовища і здоров'я людини та вживає заходів до визначення власника відходів. У разі необхідності для визначення власника відходів та їх оцінки можуть залучатися правоохоронні органи, відповідні спеціалісти та експерти. За результатами своєї роботи комісія складає акт, який передається до місцевої державної адміністрації чи органу місцевого самоврядування для вирішення питання про подальше поводження з відходами. На підставі акта комісії місцеві державні адміністрації або органи місцевого самоврядування **приймають рішення щодо подальшого поводження з відходами** та в разі необхідності порушують справу про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства про відходи, та відшкодування заподіяної шкоди. У разі визначення власника відходів він несе повну відповідальність за додержання умов поводження з ними та запобігання негативному впливу відходів на навколишнє природне середовище відповідно до положень *Закону України "Про відходи"*.

Згідно *ст. 1 Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами»* радіоактивні відходи - матеріальні об'єкти та субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені діючими нормами, за умови, що використання цих об'єктів та субстанцій не передбачається. Державному регулюванню безпеки у сфері поводження з радіоактивними відходами, згідно *ст. 9* цього Закону, підлягають такі види діяльності:

- ведення державного обліку радіоактивних відходів, Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів, місць їх захоронення, а також місць їх тимчасового зберігання.

Державне регулювання безпеки під час поводження з радіоактивними відходами здійснюють:

- Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України;
- Міністерство охорони здоров'я України;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- інші органи державної виконавчої влади згідно з законодавством.

Державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами, згідно *ст. 10* цього Закону, здійснюється міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, визначеними Президентом України. Державне управління у сфері використання ядерної енергії (*здійснює Держатомрегулювання*) та державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами здійснюється за принципом розмежування цих сфер діяльності. На орган державної виконавчої влади у сфері поводження з радіоактивними відходами (*Державне агентство України з*

управління зоною відчуження) покладаються функції створення та забезпечення функціонування державної системи обліку радіоактивних відходів.

Захоронення радіоактивних відходів, згідно *ст. 12* цього Закону, здійснюють лише спеціалізовані підприємства по поводженню з радіоактивними відходами за наявності відповідної ліцензії, виданої у встановленому законодавством порядку. Виробники радіоактивних відходів передають їх спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами відповідно до затверджених норм, правил і стандартів. Радіоактивні відходи переходять у власність держави з часу підписання документа про передачу радіоактивних відходів від ліцензіата, в результаті діяльності якого вони утворилися. До передачі радіоактивних відходів у власність держави ліцензіат, внаслідок діяльності якого утворюються радіоактивні відходи, несе відповідальність за радіаційний захист та безпеку під час поводження з радіоактивними відходами. Попередня обробка та обробка радіоактивних відходів може здійснюватись ліцензіатом на підприємствах та в установах, де вони утворюються.

Державний облік радіоактивних відходів, згідно *ст. 14* цього Закону, ведеться з метою уникнення неконтрольованого накопичення радіоактивних відходів та забезпечення оперативного контролю за місцезнаходженням і переміщенням радіоактивних відходів, умовами їх зберігання та захоронення. Державний облік радіоактивних відходів включає:

- ведення Державного реєстру радіоактивних відходів;
- ведення Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів та переліку місць тимчасового зберігання радіоактивних відходів.

Для забезпечення постійного поновлення та своєчасного внесення змін до Державного реєстру радіоактивних відходів та Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів здійснюються регулярні державні інвентаризації радіоактивних відходів і сховищ радіоактивних відходів, включаючи сховища для зберігання радіоактивних відходів на території виробників цих відходів. Порядок обліку радіоактивних відходів, зокрема порядок проведення державних інвентаризацій, встановлюється органом державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки (*Держатомрегулювання*), який здійснює також нагляд за їх виконанням. Організація проведення державних інвентаризацій покладається на орган державної виконавчої влади у сфері поводження з радіоактивними відходами (*Державне агентство України з управління зоною відчуження*).

Створення та організація ведення Державного реєстру радіоактивних відходів, згідно *ст. 15* цього Закону, покладається на орган державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами (*Державне агентство України з управління*

зоною відчуження). Положення про Державний реєстр радіоактивних відходів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів, згідно *ст. 16* цього Закону, повинен містити систематизований банк даних щодо місцезнаходження, кількісних та якісних характеристик, умов зберігання або захоронення радіоактивних відходів, систем контролю та моніторингу. Створення і організація ведення Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів покладається на орган державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами (*Державне агентство України з управління зоною відчуження*). Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів підлягає безстроковому зберіганню. Положення про Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Згідно *ст. 17* цього Закону, зберігання та захоронення радіоактивних відходів дозволяється тільки у спеціально призначених для цього сховищах радіоактивних відходів. Під час зберігання або захоронення радіоактивних відходів забезпечується надійність їх ізоляції від навколишнього природного середовища системою природних та штучних бар'єрів.

Порядок проведення державної інвентаризації радіоактивних відходів (НП 306.5.04/2.059-2002), затверджений наказом Державного комітету ядерного регулювання України від 11.02.2003 року N 27³ розроблений на виконання Закону України "Про поводження з радіоактивними відходами" і визначає порядок організації та проведення державної інвентаризації радіоактивних відходів (далі - РАВ) та встановлює її обсяг і періодичність, а також процедуру збору й оформлення результатів інвентаризації. Державна інвентаризація проводиться з метою виявлення і обліку РАВ, контролю за обсягами їх накопичення, місцезнаходженням, переміщенням, умовами зберігання та захоронення, своєчасної передачі спеціалізованим підприємствам по поводженню з РАВ, планування потужностей сховищ для зберігання та захоронення, а також для забезпечення постійного поновлення та своєчасного внесення змін до Державного реєстру радіоактивних відходів, Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів та місць тимчасового зберігання РАВ. Державна інвентаризація РАВ проводиться на всіх підприємствах, установах і організаціях, у результаті діяльності яких утворюються РАВ, або що здійснюють діяльність щодо переробки, зберігання та захоронення РАВ. Державній інвентаризації РАВ підлягають:

- РАВ (тверді та рідкі), що утворюються в ядерному паливному циклі в результаті експлуатації та зняття з експлуатації ядерних установок;

³ Даний Порядок поширює свою чинність на діючі підприємства, установи та організації, внаслідок діяльності яких утворюються РАВ, чи які безпосередньо здійснюють діяльність у сфері поводження із РАВ. Тому вони не поширюють свою дію на урановий об'єкт, який не функціонує.

- РАВ (тверді та рідкі), що утворюються в результаті використання у промисловості, сільському господарстві, медицині, освіті і наукових дослідженнях джерел іонізуючого випромінювання.

Державна інвентаризація РАВ проводиться в місцях їх утворення, зберігання та захоронення.

Відповідно до *ст. 21 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»* державне управління у сфері використання ядерної енергії здійснюється міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади, визначеним Президентом України (*Держатомрегулювання*). Цей орган виконує такі функції:

- організацію безпечного поводження з радіоактивними відходами у галузі (збирання, переробка, зберігання) до моменту передачі радіоактивних відходів на захоронення. Державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення здійснюється міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади, визначеним Президентом України (*Державне агентство України з управління зоною відчуження*). Цей орган виконує функції:

- координації та контролю робіт по збиранню, перевезенню, переробці, зберіганню і захороненню радіоактивних відходів промисловості, медицини, науково-дослідних установ, радіоактивних відходів, що утворюються під час проведення робіт по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;

- реалізації Загальнодержавної цільової екологічної програми поводження з радіоактивними відходами;

- створення та функціонування єдиної державної системи обліку радіоактивних відходів, а також їх сховищ.

Метою радіаційної безпеки при поводженні з радіоактивними відходами, згідно ст. 50 цього Закону, є захист людини і навколишнього природного середовища від неприпустимого радіаційного впливу у період, під час якого радіоактивні відходи являють собою потенційну загрозу.

Радіоактивні відходи, згідно *ст. 51* цього Закону, переходять у власність держави з моменту підписання документа про передачу радіоактивних відходів від ліцензіата, в результаті діяльності якого вони утворились. До передачі радіоактивних відходів у власність держави ліцензіат, внаслідок діяльності якого утворюються радіоактивні відходи, несе відповідальність за радіаційний захист та безпеку при поводженні з радіоактивними відходами.

Цілями фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, згідно *ст. 60* цього Закону, є:

- створення умов для мінімізації можливості вчинення диверсії, крадіжки або будь-якого іншого неправомірного вилучення ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також зміцнювали б режим нерозповсюдження ядерної зброї;

- сприяння здійсненню заходів з розшуку та повернення зниклих ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання та зведення до мінімуму радіологічних наслідків диверсії.

Державне регулювання фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, згідно *ст. 62* цього Закону, здійснює орган державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки (*Держатомрегулювання*). Порядок державного регулювання фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання встановлює Кабінет Міністрів України.

Повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами, у тому числі радіаційними відходами:

До повноважень **Кабінету Міністрів України** належить (*ст. 18 Закону України «Про відходи»*):

- координація роботи міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади у сфері поводження з відходами;

- визначення порядку обліку утворення, утилізації та видалення відходів.

До повноважень **місцевих державних адміністрацій** належить (*ст. 20 Закону України «Про відходи»*):

- здійснення контролю за використанням відходів з урахуванням їх ресурсної цінності та вимог безпеки для здоров'я людей і навколишнього природного середовища;

- здійснення контролю за діяльністю об'єктів поводження з відходами;

- взаємодія з органами місцевого самоврядування;

- організація ведення обліку утворення, оброблення, знешкодження, утилізації та видалення відходів, їх паспортизації;

- забезпечення ліквідації несанкціонованих і неконтрольованих звалищ відходів самостійно або за рішенням уповноважених на те органів;

- здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з виробничими та побутовими відходами відповідно до закону та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи;

- здійснення на відповідних територіях державного контролю за додержанням санітарних і ветеринарних правил, збиранням, утилізацією і захороненням промислових, побутових та інших відходів, додержанням правил благоустрою (ст. 16 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»).

Органи місцевого самоврядування забезпечують (ст. 21 Закону України «Про відходи»):

- затвердження місцевих і регіональних програм поводження з відходами та контроль за їх виконанням;

- вирішення питань щодо розміщення на своїй території об'єктів поводження з відходами;

- здійснення контролю за раціональним використанням та безпечним поводженням з відходами на своїй території;

- ліквідацію несанкціонованих і неконтрольованих звалищ відходів;

- здійснення контролю за додержанням юридичними та фізичними особами вимог у сфері поводження з виробничими та побутовими відходами відповідно до закону та розгляд справ про адміністративні правопорушення або передача їх матеріалів на розгляд інших державних органів у разі порушення законодавства про відходи.

Місцеві органи державної виконавчої влади і органи місцевого самоврядування у сфері поводження з радіоактивними відходами в межах своєї компетенції (ст. 8 Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами»):

- забезпечують інформування населення про радіаційну обстановку;

- здійснюють контроль за забезпеченням безпеки населення та охороною навколишнього природного середовища на своїй території, за готовністю підприємств, установ, організацій та громадян до дій на випадок радіаційної аварії.

До компетенції **центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного**

середовища (Міністерство екології та природних ресурсів України), належить (ст. 23 Закону України «Про відходи»):

- координація роботи інших уповноважених органів виконавчої влади у сфері поводження з відходами та контролю за дотриманням вимог екологічної безпеки.

До компетенції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (Держекоінспекція України), належить (ст. 23-2 Закону України «Про відходи) здійснення державного нагляду (контролю) за виконанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, іншими органами, органами місцевого самоврядування делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, за додержанням підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог законодавства про поводження з відходами щодо:

- збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення, захоронення відходів;

- ведення первинного обліку кількості, типу і складу відходів, що утворюються, збираються, перевозяться, зберігаються, обробляються, утилізуються, знешкоджуються та видаляються, подання відповідної статистичної звітності в установленому порядку та паспортизації таких відходів;

- дотримання правил зберігання, транспортування, знешкодження, ліквідації, захоронення пестицидів і агрохімікатів, токсичних хімічних речовин, небезпечних речовин;

- своєчасного та повного виконання заходів із захисту земель від засмічення та забруднення відходами.

До компетенції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення (Державна санітарно-епідеміологічна служба України) належить (ст. 24 Закону України «Про відходи»):

- здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням державних санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів під час утворення, збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження та захоронення відходів, а також забезпечення у стандартах, нормах і правилах та інших нормативних документах щодо поводження з відходами вимог безпеки для здоров'я людини;

- визначення пріоритетних заходів щодо охорони здоров'я людини від негативного впливу відходів;

- видача висновків державної санітарно-гігієнічної експертизи щодо об'єктів поводження з відходами;

- методичне забезпечення та здійснення контролю при визначенні рівня небезпечності відходів.

Державне агентство України з управління зоною відчуження (ДАЗВ) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів та який реалізує державну політику у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему, а також здійснює державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення (далі - поводження з радіоактивними відходами), відповідно до *Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 564*. Згідно п. 4 Положення ДАЗВ у сфері поводження з радіоактивними відходами:

- здійснює державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення, включаючи захоронення радіоактивних відходів у сховищах, розташованих у глибоких геологічних формаціях;

- забезпечує організацію ведення державного обліку радіоактивних відходів та їх сховищ, проведення їх державної інвентаризації, у тому числі на міжвідомчому рівні;

- організовує діяльність щодо визначення, створення та підтримки безперервного функціонування системи фізичного захисту радіоактивних відходів, а також контроль за його забезпеченням під час збирання, перевезення, переробки, зберігання та захоронення радіоактивних відходів;

- здійснює контроль за збереженням документації, яка характеризує об'єкт поводження з радіоактивними відходами, попереджувальних знаків, огорож тощо.

Державна інспекція ядерного регулювання України відповідно до покладених на неї завдань (*п. 4 Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України*):

- затверджує порядок обліку радіоактивних відходів;

- встановлює правила радіаційного контролю металобрухту;

- здійснює контроль за тимчасовим зберіганням радіоактивних відходів їх виробниками понад установленій особливими умовами ліцензії строк.

VII. Види правопорушень та встановлена законом відповідальність.

а) у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки:

▪ правопорушеннями у сфері використання ядерної енергії, згідно *ст. 81 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»*, є:

- порушення норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки;
- невиконання умов дозволів органів державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки;
- невиконання приписів органів державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки;
- необґрунтована відмова від надання інформації або надання недостовірної інформації, несвоєчасне надання або приховування інформації, а також необґрунтоване віднесення інформації, зазначеної у частині першій статті 10 цього Закону, до категорії відомостей з обмеженим доступом;
- приховування інформації про стан радіоактивного забруднення навколишнього природного середовища, а також надання умисно неправдивої інформації про стан радіаційної обстановки.

Порушення законодавства у сфері використання ядерної енергії персоналом та посадовими особами ядерної установки, об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, джерел іонізуючого випромінювання, персоналом і посадовими особами підприємств, установ і організацій, які здійснюють будь-яку іншу діяльність у сфері використання ядерної енергії, і громадянами тягне за собою дисциплінарну, цивільну (крім цивільної відповідальності за ядерну шкоду), адміністративну та кримінальну відповідальність згідно з законом.

▪ *Кодексом України про адміністративні правопорушення* передбачена адміністративна відповідальність за:

- порушення вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіаційного забруднення, що виражається у проникненні в цю зону без дозволу відповідних органів або самовільному поселенні у ній, або знищенні, пошкодженні чи перенесенні знаків радіаційного забруднення або огорожі зазначеної зони (*ст. 46'*) – підвідомча суддям районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (*ст. 221*);

- порушення посадовими особами підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності правил і норм ядерної та радіаційної безпеки (ст. 95) - підвідомча органам державної санітарно-епідеміологічної служби (Державна санітарно-епідеміологічна служба України) (ст. 236) та органам державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки (Державній інспекції ядерного регулювання України) (ст. 244-12);

- невиконання законних вимог (приписів) посадових осіб органів державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки щодо усунення порушень законодавства про ядерну та радіаційну безпеку, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, створення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків (ст. 188-18) – підвідомча органам державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки (Державній інспекції ядерного регулювання України) (ст. 244-12).

▪ *Кримінальним кодексом України* передбачена кримінальна відповідальність за:

- порушення порядку проведення екологічної експертизи, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів, якщо це спричинило загибель людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки (ст. 236);

- ухилення від проведення або неналежне проведення на території, що зазнала забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням, дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення особою, на яку покладено такий обов'язок, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки (ст. 237);

- приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою (ст. 238).

б) у сфері поводження з відходами, в тому числі радіоактивними:

▪ особи, винні в порушенні законодавства про відходи, згідно ст. 42 *Закону України «Про відходи»*, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність за:

- порушення встановленого порядку поводження з відходами, що призвело або може призвести до забруднення навколишнього природного середовища, прямого чи опосередкованого шкідливого впливу на здоров'я людини та економічних збитків;

- самовільне розміщення чи видалення відходів;

- невиконання розпоряджень і приписів органів, що здійснюють державний контроль та нагляд за операціями поводження з відходами та за місцями їх видалення;

- приховування, перекручення або відмову від надання повної та достовірної інформації за запитом посадових осіб і громадян та їх об'єднань стосовно безпеки утворення відходів та поводження з ними, в тому числі про їх аварійні скиди та відповідні наслідки;

- невиконання вимог щодо поводження з відходами (під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення та захоронення), що призвело до негативних екологічних, санітарно-епідемічних наслідків або завдало матеріальної чи моральної шкоди.

▪ особи, винні у порушенні законодавства про поводження з радіоактивними відходами, згідно *ст. 29 Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами»*, несуть відповідальність за:

- порушення під час поводження з радіоактивними відходами вимог норм, правил і стандартів щодо безпечного ведення робіт;

- порушення вимог законодавства щодо обов'язкових державних експертиз та неврахування їх висновків;

використання радіоактивних відходів з метою заподіяння шкоди здоров'ю населення або окремої особи.

▪ *Кодексом України про адміністративні правопорушення* передбачена адміністративна відповідальність за:

- порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення (ст. 82) – підвідомча органам державної санітарно-епідеміологічної служби (*Державна санітарно-епідеміологічна служба України*) (ст. 236);

- порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів з порушенням встановлених строків, а так само порядку подання такої звітності (ст. 82¹) - підвідомча органам державної санітарно-епідеміологічної служби (*Державна санітарно-епідеміологічна служба України*) (ст. 236);

- приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитом посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними, в тому числі про їх аварійні скиди та відповідні наслідки (ст. 82³) - підвідомча органам державної санітарно-

епідеміологічної служби (*Державна санітарно-епідеміологічна служба України*) (ст. 236).

в) у сфері земельних відносин:

▪ громадяни та юридичні особи, згідно ст. 211 *Земельного кодексу України*, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за такі порушення:

- псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами;

- порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням;

- непроведення рекультивації порушених земель;

- невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту.

▪ порушення законодавства про надра тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову і кримінальну відповідальність згідно з законодавством України. Відповідальність за порушення законодавства про надра, згідно ст. 65 *Кодексу України про надра*, несуть особи, винні у:

- невиконанні вимог щодо приведення гірничих виробок і свердловин, які ліквідовано або законсервовано, в стан, який гарантує безпеку людей, а також вимог щодо збереження родовищ, гірничих виробок і свердловин на час консервації.

Підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушень законодавства про надра, в розмірах і порядку, встановлених законодавством України.

▪ *Кодексом України про адміністративні правопорушення* передбачена адміністративна відповідальність за:

- псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами, а так само невжиття заходів по боротьбі з бур'янами (ст. 52) – підвідомча центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (*Держекоінспекції України*) (ст. 242-1);

- перекручення даних державного земельного кадастру, а також приховування інформації про стан земель, розміри, кількість земельних ділянок, наявність земель

запасу або резервного фонду (ст. 53²) – підвідомча центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі (Державній інспекції сільського господарства України) (ст. 244);

- зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту (ст. 53³) - підвідомча центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (Держекоінспекції України) (ст. 242-1);

- порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням (ст. 54) - підвідомча центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (Держекоінспекції України) (ст. 242-1).

▪ *Кримінальним кодексом України* передбачена кримінальна відповідальність за:

- забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (ст. 239);

- незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля (239¹);

- порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (ст. 240).

2) у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення:

▪ відповідно до *Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»*:

- працівники підприємств, установ, організацій, дії яких призвели до порушення санітарного законодавства, невиконання постанов, розпоряджень, приписів, висновків посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби, підлягають дисциплінарній відповідальності згідно з законодавством (ст. 45).

- підприємства, установи, організації, підприємці та громадяни, які порушили санітарне законодавство, що призвело до виникнення захворювань, отруєнь, радіаційних уражень, тривалої або тимчасової втрати працездатності, інвалідності чи

смерті людей, зобов'язані відшкодувати збитки громадянам, підприємствам, установам і організаціям, а також компенсувати додаткові витрати органів санітарно-епідеміологічної служби на проведення санітарних та протиепідемічних заходів і витрати лікувально-профілактичних закладів на подання медичної допомоги потерпілим. У разі відмови від добровільної компенсації витрат або відшкодування збитків спір розглядається у судовому порядку (ст. 48).

- діяння проти здоров'я населення, вчинені внаслідок порушення санітарного законодавства, тягнуть за собою кримінальну відповідальність згідно з законом (ст. 49).

▪ *Кодексом України про адміністративні правопорушення* передбачена адміністративна відповідальність за:

- невиконання постанов, розпоряджень, приписів, висновків посадових осіб органів державної санітарно-епідеміологічної служби щодо усунення порушень санітарного законодавства, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, створення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків (ст. 188-11) - підвідомча органам державної санітарно-епідеміологічної служби (*Державна санітарно-епідеміологічна служба України*) (ст. 236).

VIII. Вирішення проблем існування закинутих уранових шахт (родовищ) на прикладі уранового родовища «Девладово».

Згідно інформації ЗМІ, на земельній ділянці, яка використовувалася ДП «СхідГЗК» для розробки уранового родовища «Девладово», залишилися руїни будівель, споруд, а також інженерні мережі. Згідно даних вимірювань екологів, рівень радіаційного забруднення цих об'єктів перевищує встановлені норми і вони становлять небезпеку для здоров'я людей та навколишнього природного середовища. Виходячи із визначення поняття «відходи», яке визначено Законом України «Про відходи» вищевказані руїни будівель, споруд, а також інженерні мережі доцільно розглядати як відходи та застосовувати до них положення законодавства у сфері поводження із відходами. Також враховуючи, що ці відходи є радіаційно забрудненими та виходячи із визначення поняття «радіаційні відходи», до них необхідно застосовувати положення законодавства у сфері поводження з радіаційними відходами.

07 грудня 2010 року було проведено обстеження території об'єкту уранове родовище «Девладове». Обстеження проведено робочою комісією у складі представників Центральної держінспекції з ядерної та радіаційної безпеки, Дніпропетровської облдержадміністрації та Дніпропетровського ДМСК УкрДО «Радон» у присутності представників Софіївської райдержадміністрації та Державного підприємства «СхідГЗК». За результатами обстеження встановлено наступне.

Розробка уранового родовища «Девладове», яке розташоване біля с. Довгівка Софіївського району Дніпропетровської області, здійснювалось Державним підприємством «СхідГЗК» методом свердловинного підземного вилуговування. Полігон ПВ знаходився в експлуатації з 1959 по 1983 р.

Після відпрацювання родовища «Девладове», на всій території полігону ПВ були виконані всі необхідні дезактиваційні та рекультиваційні роботи. Територія та радіаційно незабруднені будівлі, споруди та обладнання колишнього полігону ПВ передані первинному землекористувачеві.

В пресс-службе облпрокуратуры сообщили, что в 1959 году там на подземном участке «Девладове» площадью 235 га госпредприятие «Восточный горно-обогатительный комбинат» добывало урановое сырье методом выщелачивания. В 1986 году все участки передали колхозу «Заря Коммунизма». «Органы

исполнительной власти и местного самоуправления не передали на баланс нового предприятия бывшую промзону и не обеспечили надлежащее хранение радиоактивных отходов», — рассказали в пресс-службе облпрокуратуры. Правоохранители акцентировали внимание на том, что Софиевская райгосадминистрация нарушала закон Украины «Об обращении с радиоактивными отходами».

На час розробки уранового родовища відповідальність за екологічну та радіаційну безпеку несло підприємство, яке займалося розробкою – ДП «СхідГЗК», після припинення розробки родовища і передачі землі первинному землекористувачу – відповідальність несе той, хто здійснює землекористування чи розпоряджається землею. Однак чинні законодавчі акти не розповсюджують свою дію на закриття уранового родовища «Девладово», так як закриття відбулося у 1983 році, а закон не має зворотної дії у часі. Проте, згідно інформації комісії, яка проводила обстеження, та прес-служби прокуратури, територія, на якій було уранове родовище, та наявні на ній споруди, будівлі та інше обладнання були передані первинному землекористувачеві. Отже необхідно в'яснити кому були передані землі і хто на теперішній час ними розпоряджається.

Власник повинен використовувати землі за цільовим призначенням, дотримуватися вимог законодавства про охорону довкілля (ст. 91 ЗКУ) і несе відповідальність за псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами; невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням (ст. 211 ЗКУ). Тому якщо і не сам, то через відповідні органи влади власник повинен вирішувати проблеми власних земельних ділянок. Якщо власником є наприклад РДА, то вона здійснює державний контроль за використанням та охороною земель, додержанням санітарних і ветеринарних правил, збиранням, утилізацією і захороненням промислових, побутових та інших відходів, тобто повинна вживати заходи до охорони земель і відновлення їхнього безпечного і продуктивного стану. Крім того, згідно земельного законодавства підприємство, яке видобувало корисні копалини, повинне привести землі у безпечний стан, здійснити рекультивацію, дезактивацію, перед тим як повертати їх попередньому власнику чи землекористувачу. В іншому випадку попередній власник/землекористувач мав би землі не приймати до повного відновлення їх стану.

Згідно поданої у ЗМІ інформації, після закінчення розробки уранового родовища «Девладово», ДП «СхідГЗК» у 1986 році передало земельну ділянку, на якій знаходилось родовище, із розташованими на ній будівлями, спорудами та інженерними мережами первинному землекористувачеві (згідно повідомлення прес-служби прокуратури – колгоспу «Зоря Комунізму»). Тобто, необхідно встановити кому насправді були передані землі та хто на теперішній час ними розпоряджається.

Крім того, необхідно з'ясувати правовий режим цих земель, їх категорію, цільове призначення.

Висновок:

Відповідно до чинного на той час земельного законодавства саме на ДП «СхідГЗК» покладался обов'язок по приведенню земель, які ним використовувалися для розробки уранового родовища «Девладове», у придатний для подальшого використання за цільовим призначенням стан, в тому числі дезактивація, рекультивація, забезпечення екологічної та радіаційної безпеки. При передачі земель первинному землекористувачеві (колгоспу «Зоря Комунізму») мав бути складений акт, затверджений виконавчим комітетом районної/міської ради народних депутатів, де би мало бути зазначено про стан земель, які передавалися, їх цільове призначення та категорія. Землі колгоспу «Зоря Комунізму» в процесі земельної реформи могли бути розпайовані і на даний час можуть перебувати у приватній власності. Отже дана земельна ділянка може належати як до земель промисловості, так і до земель сільськогосподарського призначення і може перебувати або у власності держави (тоді нею розпоряджається Софіївська райдержадміністрація), або у комунальній власності (тоді нею розпоряджається Довгівська сільська рада), або у приватній власності (юридичних чи фізичних осіб). Щоб отримати інформацію про категорію землі та у чиєму розпорядженні перебуває земельна ділянка (в т.ч. розташовані на ній споруди і будівлі) можна звернутись або до Софіївської РДА, або до Довгівської сільської ради, або до територіального органу Держгеокадастру - відділу Держземагентства у Софіївському районі Дніпропетровської області.

Одним із способів обмеження доступу до забруднених земель колишнього уранового родовища «Девладове» може бути консервація цих земель, яка має бути здійснена відповідно або Довгівською сільською радою (якщо землі перебувають у її розпорядженні), або Софіївською райдержадміністрацією (якщо землі перебувають у її розпорядженні). Із відповідним зверненням можна звернутися до цих органів так і до Державної екологічної інспекції у Дніпропетровській області чи до Державної інспекції сільського господарства у Дніпропетровській області. Держекоінспекція у Дніпропетровській області, згідно ст. 14-2 ЗКУ, здійснює державний контроль за дотриманням Софіївською РДА та Довгівською сільською радою законодавства щодо консервації земель. І вже ці органи повинні вжити заходів до забезпечення консервації радіаційно забрудненої земельної ділянки, що використовувалася ДП «СхідГЗК» для розробки уранового родовища «Девладове», і повідомити про вжиті заходи заявника у встановлений законом строк. У випадку порушення права на безпечне довкілля, в.т. у зв'язку з колишньою діяльністю уранового об'єкту, можна звернутися для його захисту до Держекоінспекції (територіального органу), ДСНС України (територіального органу), СЕС (територіального органу), Мінприроди, КМУ, Держатомрегулювання, РДА чи сільської ради.

Відповідно до чинного законодавства, суб'єкт, у результаті діяльності якого утворилися радіоактивні відходи, повинен передати їх спеціалізованим підприємствам для подальшого захоронення. І в подальшому ці радіоактивні відходи переходять у власність держави. Перш за все необхідно з'ясувати, кому належить земельна ділянка.

Оскільки власник відходів невідомий, то згідно Закону України «Про відходи» ці відходи є безхазяйні і відповідно, якщо вони розташовані на землях територіальної громади – то є власністю територіальної громади (с. Довгівка, відповідальний орган – Довгівська сільська рада), а якщо на землях за межами населеного пункту – то є власністю держави і тоді відповідальним органом буде Софіївська райдержадміністрація. Відповідальний орган повинен вжити усіх заходів як самостійно, так і з залученням уповноважених державних органів виконавчої влади/місцевого самоврядування для взяття цих відходів на облік та подальше їх безпечне збирання, транспортування і захоронення. Порядком виявлення та обліку безхазяйних відходів визначена процедура із вжиття заходів місцевими адміністраціями/органами місцевого самоврядування у випадку виявлення чи отримання повідомлення про виявлення безхазяйних відходів та покладено саме на ці органи обов'язок по прийняттю рішення щодо подальшого поводження з відходами. Крім того, до повноважень Софіївської райдержадміністрації, згідно закону, належить забезпечення ліквідації несанкціонованих і неконтрольованих звалищ відходів, організація ведення обліку утворення, оброблення, знешкодження, утилізації та видалення відходів, здійснення на відповідних територіях державного контролю за додержанням санітарних правил, збиранням, утилізацією і захороненням промислових та інших відходів. В той же час, до повноважень Довгівської сільської ради, згідно закону, належить забезпечення ліквідації несанкціонованих і неконтрольованих звалищ відходів, здійснення контролю за раціональним використанням та безпечним поводженням з відходами на своїй території. Держекоінспекція, Держсанепідслужба, Держатомрегулювання та їх територіальні органи здійснюють державний нагляд (контроль) за дотриманням усіма суб'єктами господарювання у сфері поводження з відходами, зокрема радіоактивними відходами, законодавства про поводження з відходами, санітарних правил та норм у сфері поводження з відходами.

В даному випадку, доцільно було б звернутися із повідомленням, в першу чергу до Довгівської сільської ради або Софіївської райдержадміністрації (в залежності від того, хто є власником/землекористувачем земельної ділянки, що використовувалася для розробки уранового родовища «Девладове») про виявлені безхазяйні відходи та з вимогою вжиття заходів щодо їх ліквідації. А у випадку не реагування чи неналежного реагування вищевказаних органів, звернутися до територіальних органів Держекоінспекції (Державна екологічна інспекція у Дніпропетровській області), Держсанепідслужби (Головне управління Держсанепідслужби у Дніпропетровській області), Держатомрегулювання

(Центральна державна інспекція з ядерної та радіаційної безпеки Державної інспекції ядерного регулювання України (далі – Центральна держінспекція), які здійснюють відповідний державний контроль (нагляд), з проханням вжити заходів для забезпечення виконання Софіївською РДА чи Довгівською сільською радою своїх обов’язків у частині ліквідації несанкціонованих безхазяйних відходів.